

דוח מחקר
מאי 2025

החרדים בבחירות לרשויות המקומיות 2024 בין התעצמות לפיצול

אריאל פינקלשטיין

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

**החרדים בבחירות
לרשויות המקומיות 2024:
בין התעצמות לפיצול**

דוח מחקר

אריאל פינקלשטיין

תאי 2025

The Ultraorthodox Parties in the 2024 Local Elections:
Both Splits and Increased Strength
Ariel Finkelstein

עריכת הטקסט: לילך צ'לנוב
Alfabees: עיצוב הסדרה והעטיפה:
ביצוע גרפי: אירית נחום

מסת"ב: 978-965-519-488-3

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר ידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

© כל הזכויות שמורות למכון הישראלי לדמוקרטיה (ע"ר), 2025
נדפס בישראל, תשפ"ה/2025

המכון הישראלי לדמוקרטיה

רח' פינסק 4, ת"ד 4702, ירושלים 9104602
טל': 02-5300888
אתר האינטרנט: www.idi.org.il

להזמנת ספרים:

החנות המקוונת: www.idi.org.il/books
דוא"ל: orders@idi.org.il
טל': 02-5300800

כל פרסומי המכון ניתנים להורדה חנם, במלואם או בחלקם, מאתר האינטרנט.

המכון הישראלי לדמוקרטיה

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא מוסד עצמאי אי-מפלגתי, מחקרי ויישומי, הפועל בזירה הציבורית הישראלית בתחומי הממשל, הכלכלה והחברה. יעדיו הם חיזוק התשתית הערכית והמוסדית של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, שיפור התפקוד של מבני הממשל והמשק, גיבוש דרכים להתמודדות עם אתגרי הביטחון מתוך שמירה על הערכים הדמוקרטיים וטיפוח שותפות ומכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית רבת הפנים.

לצורך מימוש יעדים אלו חוקרי המכון שוקדים על מחקרים המניחים תשתית רעיונית ומעשית לדמוקרטיה הישראלית. בעקבותיהם מגובשות המלצות מעשיות לשיפור התפקוד של המשטר במדינת ישראל ולטיפוח חזון ארוך טווח של תרבות דמוקרטית נכונה לחברה הישראלית ולמגוון הזהויות שבה. המכון שם לו למטרה לקדם בישראל שיח ציבורי מבוסס ידע בנושאים שעל סדר היום הלאומי, ליזום רפורמות מבניות, פוליטיות וכלכליות ולשמש גוף מייעץ למקבלי ההחלטות ולציבור הרחב.

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא זוכה פרס ישראל לשנת תשס"ט על מפעל חיים – תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה.

תוכן העניינים

7	תקציר
9	הקדמה
12	פרק 1. רקע כללי: הפוליטיקה החרדית המקומית
15	פרק 2. שיעור ההצבעה בקרב חרדים
21	פרק 3. עלייה בפיצולים בממסד החרדי והתגברות התחרותיות
30	פרק 4. הרשימות הממסדיות בבחירות המקומיות
41	פרק 5. רשימות ללא זיקה למפלגות החרדיות הממסדיות
54	פרק 6. השוואה בין הישגי החרדים בבחירות המקומיות להישגיהם בבחירות הארציות
71	פרק 7. ייצוג נשים ברשימות חרדיות מקומיות
73	פרק 8. לאחר הבחירות: השתתפות הרשימות החרדיות בקואליציה
78	פרק 9. סיכום, מסקנות ומבט לעתיד
81	רשימת המקורות

ת ק צ י ר

מחקר זה מבקש לבחון את פעילותם של נציגי החברה החרדית בבחירות לרשויות המקומיות שהתקיימו בפברואר 2024 על בסיס ניתוח כמותי, ובתוך כך את דפוסי ההתמודדות והייצוג שלהם ואת כוחם הפוליטי בזירה המקומית.

אלו הם הממצאים המרכזיים העולים מהמחקר:

(1) **דומיננטיות של החרדים במועצות הרשויות המקומיות.** לאורך השנים חל גידול ניכר בכוחן של הרשימות שיש להן זיקה למפלגות החרדיות בשלטון המקומי, ובבחירות 2024 נעשו יהדות התורה וש"ס שתי המפלגות הארציות שקיבלו את מספר הקולות הגבוה ביותר (כ־295,000 כל אחת), ומבחינת מספר המנדטים – ש"ס היא המפלגה החזקה ביותר (177 מנדטים ברחבי הארץ). המפלגות החרדיות בכלל, ובפרט יהדות התורה, מצליחות בבחירות המקומיות יותר מבחירות הארציות, וכמעט בכל הרשויות שבהן התמודדו רשימות חרדיות היה שיעור הקולות שהן קיבלו גבוה משיעור הקולות שקיבלו המפלגות החרדיות בבחירות הארציות. המחקר מציג שני הסברים לתופעה זו: הראשון, שיעור ההצבעה של חרדים בבחירות המקומיות גבוה בהרבה מזה של יהודים לא־חרדים; השני, בבחירות המקומיות המפלגות החרדיות בכלל, ודגל התורה וש"ס בפרט, מצליחות לפנות לקהל רחב יותר מהקהל התומך בהן בבחירות הארציות.

(2) **פיצולים פנימיים בממסד החרדי ועלייה בתחרותיות.** המאפיין הבולט בבחירות המקומיות ב־2024 בחברה החרדית הוא ריבוי הפיצולים בתוך המפלגות הממסדיות החרדיות, שהביא גם לעלייה ניכרת במידת התחרותיות של הבחירות.

בניגוד לעבר, שבו התאחד הממסד החרדי כמעט תמיד סביב מועמד מוסכם, בבחירות 2024, במרבית הרשויות החרדיות וברשויות שיש בהן שיעור גבוה של חרדים, התמודדו מועמדים ממסדיים חרדים זה מול זה על תפקיד ראש הרשות. לפיכך, פערי הקולות בין המועמדים ברשויות החרדיות בבחירות 2024 היו נמוכים מאוד בהשוואה למערכות בחירות קודמות. נוסף על כך, נמצא כי לאורך השנים יש עלייה הדרגתית במספר הרשויות שבהן מתחרות ביניהן רשימות של דגל התורה ואגודת ישראל, ובבחירות 2024 אף נוספו לכך לעיתים רשימות מפוצלות לפלגים השונים של אגודת ישראל. כלומר, תופעת העלייה בפיצולים הפנימיים בממסד החרדי באה לידי ביטוי גם בבחירות למועצה. בכמה מקרים פיצולים בתוך הממסד נוצרו גם בשל מתח בין הממסד הארצי של מפלגה החרדית – ש"ס או דגל התורה – לבין רבנים מקומיים.

(3) רשימות ללא זיקה למפלגות החרדיות הממסדיות. בבחירות 2024 חלה ירידה של אלפי קולות במספר המצביעים לרשימות הפלג הירושלמי ("בני תורה"), למרות הגידול הדמוגרפי של האוכלוסייה החרדית בין בחירות לבחירות והציפייה לעלייה יחסית במספר הקולות בכל המפלגות. ייתכן שהפיצול הפנימי בפלג הירושלמי גרם לירידה זו. לעומת זאת, חלה עלייה קלה בכוחן של רשימות עצמאיות הפועלות ללא זיקה ממסדית ורבנית. מגמה משותפת הן לרשימות בני תורה והן לרשימות העצמאיות היא עלייה בשיתופי הפעולה עם המפלגות הממסדיות ועם מועמדיהן לתפקיד ראש הרשות, בניגוד לעבר שבו רשימות אלו היו נחשבות בדרך כלל לא לגיטימיות בעיני הממסד החרדי. מגמה זו באה לידי ביטוי הן בתמיכה בעת הבחירות באחד המועמדים הממסדיים לתפקיד ראש הרשות, והן בשיתוף פעולה לאחר הבחירות, שיכול להתבטא אפילו בחבירה לקואליציה. ההסבר למגמה זו של שיתוף פעולה של המפלגות הממסדיות עם הפלג הירושלמי ועם הרשימות העצמאיות הוא הפיצולים הפנימיים בתוך הממסד החרדי, שחזקו את חשיבותן של הרשימות הקטנות יותר.

ה ק ד מ ה

החברה החרדית בישראל מייחסת חשיבות רבה לבחירות המקומיות. נראה כי הסיבה לכך היא שהסוגיות העומדות על סדר יומו של השלטון המקומי מצויות בליבת תחומי העניין של החברה החרדית, ובהם מערכת החינוך, תכנון שכונות למגורים והקצאת קרקעות למוסדות דת. גם ברמה הארצית אפשר לראות שהמפלגות החרדיות עוסקות בדרך כלל בתחומים אלו, ובממשלות שהן חברות בהן הן נוהגות לדרוש את תיקי הפנים והשיכון.

מטרתו של מחקר זה היא לבחון את פעילותם של נציגי החברה החרדית בבחירות המקומיות שהתקיימו בפברואר 2024 על בסיס ניתוח כמותי¹, ובתוך כך לבחון את דפוסי ההתמודדות והייצוג שלהם ואת כוחם הפוליטי בזירה המקומית. במחקר קודם, שנכתב לפני הבחירות, ניתחתי את הממצאים בנושא ביחס למערכות בחירות קודמות (פינקלשטיין, 2024א), ואילו במחקר הזה המוקד הוא המגמות המרכזיות שאפיינו את מערכת הבחירות המקומיות של 2024, שהייתה סוערת במיוחד בחברה החרדית. מחקרים אלו הם המשך לספר פרי עטי שפורסם

* אסף הימן ואילה גולדברג סייעו רבות באיסוף הנמונים למחקר זה, ואני מודה להם על כך. מקצת מהניתוחים המוצגים במחקר מבוססים על מאמרים העתידיים להתפרסם בספר על הבחירות לרשויות המקומיות שאני עורך עם ד"ר איתמר יקיר.

1 הבחירות היו צריכות להיערך באוקטובר 2023, אך נדחו בשל פרוץ מלחמת חרבות ברזל.

במסגרת "התוכנית לחברה החרדית בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה בשנת 2022, וניתח את הפוליטיקה והמינהל ברשויות החרדיות (פינקלשטיין, 2022). הספר הזה עסק רק ברשויות שהציבור החרדי בהן הוא רוב מובהק של תושבי הרשות (רשויות חרדיות) והרחיב בעיקר בדפוסי ההתנהלות של הרשויות, ואילו המחקר שלפנינו עוסק בכל הרשויות המקומיות בישראל, אך מצמצם לדפוסי הפוליטיקה החרדית המשתקפים בבחירות, ואינו מרחיב בעניין התנהלות הרשויות עצמן.

העיסוק הציבורי והתקשורתי בחרדים בבחירות לרשויות המקומיות מתמקד בהתמודדויות על תפקיד ראש הרשות: ברשויות חרדיות העיסוק הוא במאבקים בין המועמדים החרדים עצמם, וברשויות לא־חרדיות – במאבק בין מועמדים שהחרדים תומכים בהם לבין מועמדים שהחרדים אינן תומכים בהם. בשל ניצחונות של מועמדים חרדים בכמה רשויות מעורבות (בית שמש וצפת), וניצחונות של מועמדים שהחרדים תמכו בהם (טבריה, ערד), המגמה המרכזית בתקשורת לאחר הבחירות הייתה להציג את החרדים בתור המנצחים בבחירות (ראו למשל אילן, 2024; רבינוביץ, 2024א). אך שמדובר בזווית חשובה על הבחירות המקומיות, היא זווית חלקית ביותר, משום שהיא מתעלמת לחלוטין מהבחירות למועצה, שבהן קל יותר לבחון את ההצלחה החרדית. ברשויות רבות אין מאבק משמעותי בבחירות לראש הרשות, או שאף שיש מאבק כזה, אי אפשר לשייך את המועמדים במובהק למחנה החרדי או למחנה נגדי. בבחירות למועצה, לעומת זאת, כמעט תמיד ברור אילו רשימות הן חרדיות ואילו לא. לכן, במחקר זו אעסוק לא רק בבחירות לתפקיד ראשי הרשויות, אלא אתמקד בנייתוח הבחירות למועצה, בדגש על רשימות שיש להן זיקה ברורה למפלגות החרדיות בזירה הארצית.

הנתונים הכמותיים במחקר זה מבוססים ברובם על ניתוח של קבצים שפרסם משרד הפנים לפני הבחירות המקומיות ולאחריהן, וכן על איסוף נתונים על בחירות קודמות ממקורות מגוונים, כגון דוחות מבקר המדינה והפרסומים ברשומות. כמו כן, מקצת הנתונים התקבלו מהרשויות המקומיות בעקבות בקשות לקבלת מידע לפי חוק חופש המידע.

בפרק 1 אציג רקע כללי קצר על הפוליטיקה החרדית המקומית. לאחר מכן אעבור לניתוח כללי של הבחירות: פרק 2 מנתח את שיעורי ההצבעה בבחירות

המקומיות בקרב חרדים, ופרק 3 עוסק בתופעה בולטת שנצפתה בבחירות 2024 – העלייה בפיצולים בממסד החרדי והתגברות התחרותיות.

פרק 4 ופרק 5 עוסקים בניתוח מעמיק של הרשימות החרדיות ובדפוסי ההתמודדות וההצלחה שלהן בבחירות המקומיות: פרק 4 עוסק ברשימות חרדיות ממסדיות, רשימות שיש להן זיקה למפלגות החרדיות הארציות, ופרק 5 – ברשימות שאין להן זיקה לממסד החרדי הארצי. לאחר ניתוח זה פרק 6 מבקש להשוות בין הישגי החרדים בבחירות המקומיות להישגיהן בבחירות הארציות.

פרק 7 מציג ניתוח של ייצוג הנשים ברשימות החרדיות המקומיות, ופרק 8 בוחן את התנהלות הרשימות החרדיות לאחר הבחירות בהיבטים של הצטרפות לקואליציה ואיגוש תפקידי סגנות ראש רשות. בפרק האחרון של המחקר, פרק 9, מוצג סיכום של הממצאים העיקריים ומנותחות המסקנות העולות מהן, לרבות מבט לעתיד.

רקע כללי: הפוליטיקה החרדית המקומית

כדי להבין את מבנה הפוליטיקה המקומית החרדית יש להקדים ולהבין את הדפוסים הייחודיים של הפוליטיקה החרדית בכלל, ובפרט את הזיקה הייחודית בין הזירה הארצית לזירה המקומית.

כידוע, החברה החרדית מורכבת ממגוון רחב של זרמים ותתי-זרמים, ולכל אחד מהם מאפיינים אידאולוגיים ייחודיים וכפיפות אחרת לסמכויות רבניות ותורניות. ועם זאת, בהיבט הפוליטי-ציבורי אפשר להצביע על שלושה זרמים עיקריים בחברה החרדית: החסידים, הליטאים והספרדים. כל אחד מהזרמים האלה מיוצג בכנסת וברשויות המקומיות על ידי מפלגה סקטוריאלית אחרת. מפלגת יהדות התורה, שהיא איחוד של שתי מפלגות נפרדות: אגודת ישראל, המייצגת את הציבור החרדי החסידי, ודגל התורה, המייצגת את הציבור החרדי הליטאי, ומפלגת ש"ס המייצגת את הציבור החרדי הספרדי (להלן אשתמש במונח "מפלגה" כדי לתאר תנועה פוליטית המתמודדת לכנסת, ובמונח "רשימה" לתיאור תנועה המתמודדת בבחירות למועצה ברשות מקומית. המונח "סיעה" ישמש לתיאור הפיצולים הפנימיים בתוך מפלגות או רשימות).

הזרם הליטאי והזרם הספרדי הם הומוגניים למדי, כלומר כפופים במובהק לסמכות רבנית-הלכתית אחת, ולקבוצות הפנימיות בתוך הזרם אין ביטוי פוליטי מובהק. לעומת זאת, הזרם החסידי מורכב מקהילות רבות ומגוונות (המכונות חסידיות), ומפלגת אגודת ישראל מורכבת למעשה מארבע סיעות פנימיות. בכנסת הנוכחית (ה־25) כל אחת מהסיעות האלה מיוצגת בידי חבר כנסת אחד: את "הסיעה המרכזית", של חסידות גור, מייצג יצחק גולדקנופף; את "הסיעה המאוחדת", של חסידות ויז'ניץ – יעקב טסלר; את סיעת "מחזיקי הדת", של חסידי בעלז – ישראל אייכלר; ואת סיעת "שלומי אמונים" המייצגת קבוצה של חסידיות בינוניות וקטנות, וגם ציבור חסידי שאינו מזוהה במובהק עם חסידות אחת ומכונה "כלל חסידי" – מאיר פרש.

אחד העקרונות המרכזיים המגדירים את החברה החרדית בישראל הוא שבכל תחום יש לפעול על פי הוראתם של גדולי ישראל, עיקרון המכונה "דעת תורה". עיקרון זה תקף גם בנוגע להצבעה בבחירות, הארציות והמקומיות, ובמובנים רבים

ההצבעה בבחירות נעשתה אחד הבחנים העיקריים לכפיפות לדעת תורה. לכל אחת מהמפלגות יש מועצת רבנים, שהיא ההנהגה הרוחנית של חברי המפלגה, וגם של ציבור הבוחרים, והיא המורה למי יש להצביע בבחירות. ההנהגה הרבנית פועלת בשיתוף פעולה הדוק עם ראשי המפלגות ועם חברי הכנסת החרדים, וכך לחברי הכנסת יש השפעה ניכרת על ההחלטות שמקבלת ההנהגה הרבנית.

היקף הקשרים והזיקות בין הרשימות המקומיות לבין המפלגות הארציות בציבור החרדי הוא ייחודי לעומת התנהלות הרשימות המקומיות בציבור הלא־חרדי. כפי שאראה בהמשך, כוחן של המפלגות החרדיות הארציות בשלטון המקומי גדול בהרבה מזה של מרבית המפלגות הארציות האחרות, ואף מכוחן של המפלגות שכוחן בכנסת חזק מכוחן של המפלגות החרדיות. הסיבה לכך היא שבחברה היהודית הלא־חרדית, וכן בחברה הערבית, מרבית הרשימות המתמודדות בבחירות המקומיות הן רשימות עצמאיות, הפועלות בלי זיקה למפלגות ארציות, ואילו בחברה החרדית יש מעט רשימות עצמאיות.

הייחודיות של הפוליטיקה המקומית החרדית אינה מתבטאת רק בשיעור הגבוה של רשימות המזוהות עם המפלגות הארציות, אלא באה לידי ביטוי בראש ובראשונה בקשר הגורדי וההיררכי שבין הממסד המפלגתי הארצי לבין חברי המועצה. ברשימות מקומיות אחרות המזוהות עם מפלגות ארציות – כמו הליכוד והעבודה – הממסד המקומי הוא בדרך כלל עצמאי למדי, ובמרבית המקרים המתמודדים ברשימות אף נבחרים על ידי הפעילים המקומיים או בשיתוף פעולה ברור איתם. לעומת זאת, הרשימות המקומיות החרדיות הן למעשה ידן הארוכה של המפלגות הארציות. ככלל, הממסד הארצי של שלוש המפלגות החרדיות הגדולות הוא הממנה את המתמודדים ברשימות המקומיות, ולעיתים אף "מנחית" אותם מבחוץ, תופעה שזכתה לכינוי "הצנחה"².

ביטוי נוסף לייחודיות של הפוליטיקה המקומית החרדית הוא הקשר בין מערכות בחירות ברשויות שונות. לקראת כל מערכת בחירות לרשויות המקומיות, נציגי

2 לתיאור כמה מקרים של "הצנחה" עד בחירות 2024, ראו פינקלשטיין, 2022, עמ' 38–39. ההצנחה הבולטת בבחירות 2024 הייתה של מועמד ש"ס לראשות עיריית בני ברק, שר הבריאות אוריאל בוסו, המתגורר למעשה בפתח תקווה וכיהן שנים רבות במועצת הרשות שלה.

המפלגות החרדיות הארציות מנהלים ביניהם משא ומתן על חלוקת התפקידים והסמכויות. במשא ומתן הזה נכללות כמה רשויות מקומיות באותם ההסכמים – מפלגה אחת תקבל את ראשות המועצה או את הסגנות ברשות מקומית אחת, ובתמורה מפלגה אחרת תקבל את ראשות המועצה או את הסגנות ברשות מקומית אחרת. לעומת זאת, בחברה היהודית הלא־חרדית הבחירות המקומיות בכל רשות הן אירוע נפרד, ואין לו זיקה לבחירות ברשויות אחרות, גם כאשר רשימות המזוהות עם מפלגות ארציות לא־חרדיות משתתפות בבחירות.

שיעור ההצבעה בקרב חרדים

שיעור ההצבעה בבחירות – המכונה גם שיעור ההשתתפות בבחירות – הוא משתנה חשוב להבנת דפוסי ההתנהלות הפוליטיים של קבוצות באוכלוסייה. מקובל לטעון ששיעור הצבעה מעיד על חשיבות הבחירות בעיני התושבים, על התחושה שיש ביכולתם להשפיע על עיצוב המדיניות ועל רמת האמון שהם רוחשים לשיטה. מכיוון ששיעורי ההצבעה מפורסמים ברמה יישובית, אי אפשר לקבוע במדויק מהו שיעור ההצבעה של חרדים ברשויות שבהן הם מתגוררים לצד מי שאינם חרדים. לכן בבחינת הנתונים נתמקד ברשויות החרדיות, שבהן רוב מובהק של התושבים (90% או יותר) הם חרדים (בני ברק, מודיעין עילית, ביתר עילית, אלעד, רכסים, קריית יערים ועמנואל).³

בתרשים 1 מוצגת השוואה בין שיעורי ההצבעה ברשויות חרדיות, ברשויות יהודיות לא־חרדיות (שבחלקן מתגוררים גם תושבים חרדים) וברשויות ערביות.

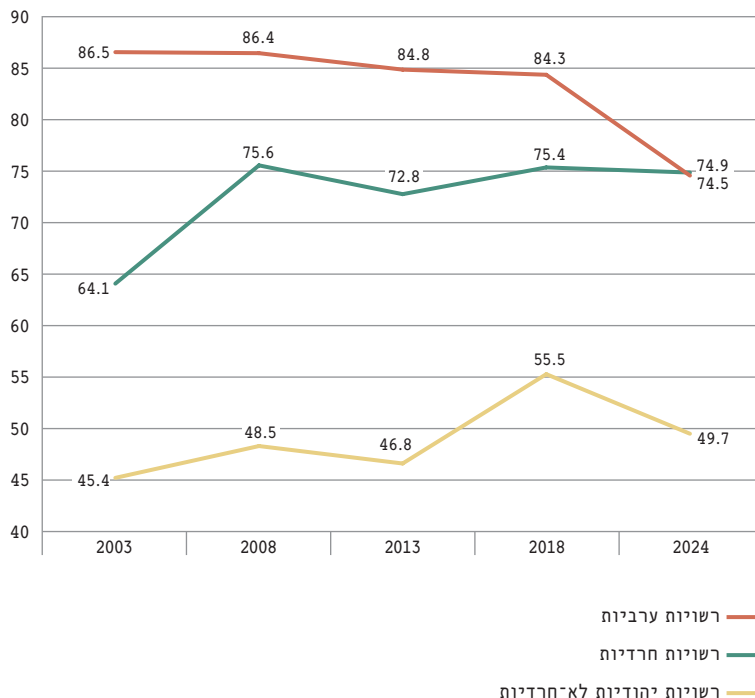
מהתרשים עולה כי שיעור ההצבעה ברשויות החרדיות יציב למדי, ובארבע מערכות הבחירות האחרונות הוא עומד על כ־4.75%⁴. שיעור ההצבעה ברשויות היהודיות הלא־חרדיות נמוך במידה ניכרת ועומד על בין 45% ל־55%, כלומר שיעור ההצבעה ברשויות חרדיות גבוה פי 1.5 (פער ממוצע של 25 נקודות אחוז בין רשויות חרדיות לרשויות יהודיות לא־חרדיות). לעומת זאת, ברשויות הערביות שיעור ההצבעה במערכות הבחירות הקודמות היה גבוה יותר מברשויות החרדיות ועמד על כ־85%, אך בבחירות האחרונות שיעור ההצבעה בהן ירד והיה זהה כמעט לשיעור ההצבעה ברשויות החרדיות.

3 עם זאת, בהמשך הדברים נראה כי ייתכן שאכן יש הבדלים בדפוסי ההשתתפות הפוליטית של חרדים בין רשויות חרדיות לרשויות לא־חרדיות.

4 אומנם בתרשים אפשר לראות שיעור הצבעה נמוך יותר בבחירות 2003 (64.1%), אך נראה שהסיבה לכך היא בעיקרה טכנית: מבין שבע הרשויות החרדיות, בשנת 2003 נערכו בחירות רק בבני ברק וברכסים, רשויות שבאותה העת היה בהן עדיין מיעוט ניכר של ציבור לא־חרדי. לעומת זאת, הבחירות בשנים 2013–2024 נערכו כמעט בכל הרשויות החרדיות, ובכלל זה בכל ארבע העיריות החרדיות, ולכן המידע עליהן משקף טוב יותר את המצב ברשויות החרדיות.

חרשים 1

שיעור ההצבעה בבחירות המקומיות, לפי סוג רשות, 2003-2024 (ב-%)

מקור: עיבודי המחבר לנתוני משרד הפנים.

מבחירות 2018 נקבע כי יום הבחירות המקומיות יהיה יום שבתון, ונראה שזאת הסיבה לעלייה הניכרת בשיעור ההצבעה ברשויות הלא-חרדיות בבחירות אלו. לעומת זאת, בחירות 2024 נערכו בעיצומה של מלחמת חרבות ברזל, וייתכן שזאת הסיבה לירידה הניכרת בשיעור ההצבעה ברשויות הלא-חרדיות (אף שיום הבחירות היה יום שבתון). ברשויות החרדיות, לעומת זאת, לא ניכרה ירידה בשיעור ההצבעה בבחירות 2024, וייתכן שהסיבה לכך היא שלמלחמה ולגיוס המילואים היו השפעות ניכרות פחות על חברה זו. אפשרות אחרת היא שהמאבקים והפיצולים בחברה החרדית בבחירות 2024 (ראו פרק 3) הם שהביאו לעלייה בשיעור ההצבעה ואיזנו את הירידה שנבעה מהשפעות המלחמה.

כך או כך, ניכר כי ברשויות החרדיות וברשויות הערביות שיעורי ההצבעה גבוהים בהרבה מבשאר הרשויות בישראל. נראה שממצא זה מלמד על החשיבות הגבוהה המיוחסת לבחירות המקומיות באוכלוסיות אלו, ועל ההשפעה של השלטון המקומי על איכות החיים שלהן. נוסף על כך, נראה שהעובדה שלתושבים ברשויות האלה יש קבוצת השתייכות קהילתית או חמולתית ברורה מגבירה את המעורבות שלהם בבחירות המקומיות. ועם זאת, ההשוואה לבחירות הארציות מלמדת על הבדל ניכר בין החרדים לערבים.

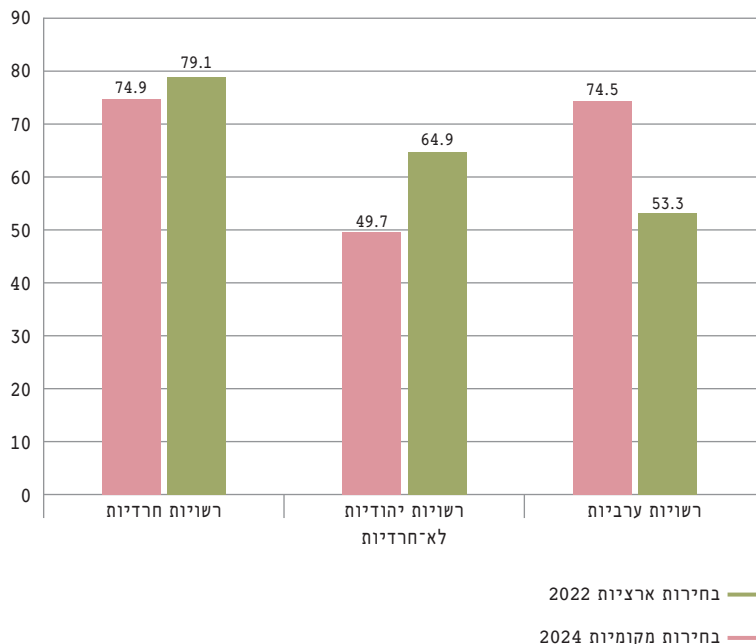
בתרשים 2 מוצגים שיעורי ההצבעה בבחירות המקומיות שנערכו בפברואר 2024 בהשוואה לשיעורי ההצבעה בבחירות הארציות האחרונות שנערכו בנובמבר 2022, לפי סוג רשות. נתוני המעטפות הכפולות (מצביעים שלא במקום מגוריהם, דוגמת חיילים) משויכים ליישוב המגורים רק בבחירות המקומיות, אך בבחירות הארציות אי אפשר לשייך אותם, ולכן הנתונים בתרשים אינם כוללים אותם (בבחירות 2022 היה מדובר ב־462,000 מצביעים, 9.6% מהמצביעים). בשל המשקל הרב של חיילים בקרב מצביעי המעטפות הכפולות אפשר לשער שהם היו מעלים את שיעור ההצבעה בעיקר ברשויות יהודיות לא־חרדיות.⁵

מהתרשים עולה כי בחברה הערבית ובחברה היהודית הלא־חרדית יש פערים ניכרים בין שיעור ההצבעה בבחירות הארציות לשיעור ההצבעה בבחירות המקומיות, אם כי בכיוונים הפוכים – בקרב הערבים שיעורי ההצבעה בבחירות הארציות נמוכים ובבחירות המקומיות גבוהים, ואילו בחברה היהודית הלא־חרדית שיעורי ההצבעה בבחירות הארציות גבוהים ובבחירות המקומיות נמוכים (ומכיוון שנתוני המעטפות הכפולים בבחירות הארציות חסרים בניתוח, שיעורי ההצבעה האמיתיים בבחירות הארציות ברשויות יהודיות לא־חרדיות גבוהים אפילו יותר).

5 בבחירות המקומיות של יש שיוך של המעטפות הכפולות לכל רשות בנפרד וניתן לראות שברשויות לא־חרדיות יש שיעור יחסי גבוה יותר של מצביעים באופן הזה. 93% מהמצביעים במעטפות כפולות הם תושבי רשויות לא־חרדיות. לעומת זאת, מקרב המצביעים בדרך "הרגילה" תושבי רשויות לא־חרדיות הם רק 76%. במילים אחרות, ברשויות יהודיות לא־חרדיות 5.2% מהמצביעים הצביעו במעטפות כפולות, בהשוואה ל־1.7% מהמצביעים ברשויות חרדיות ו־1.1% מהמצביעים ברשויות ערביות.

תרשים 2

שיעור ההצבעה בבחירות המקומיות 2024 בהשוואה לשיעור ההצבעה בבחירות הארציות 2022, לפי סוג רשות (ב-%)

הערה: נתוני הבחירות הארציות אינם כוללים את המצביעים במעטפות כפולות. מקור: עיבודי המחבר לנתוני ועדת הבחירות המרכזית ומשרד הפנים.

החברה החרדית היא הקבוצה היחידה ששיעורי ההצבעה שלה בשני סוגי מערכות הבחירות קרובים למדי, אם כי, כפי שאפשר להבחין, שיעורי ההצבעה בבחירות הארציות גבוהים יותר בכמה אחוזים (79.1% לעומת 74.9%). ממצאים דומים מאוד הוצגו במחקר הקודם על בסיס השוואה בין שיעורי ההצבעה ברשויות חרדיות בבחירות הארציות באפריל 2019 לבחירות המקומיות ב־2018 (79.7% לעומת 75.4%) (פינקלשטיין, 2024א).

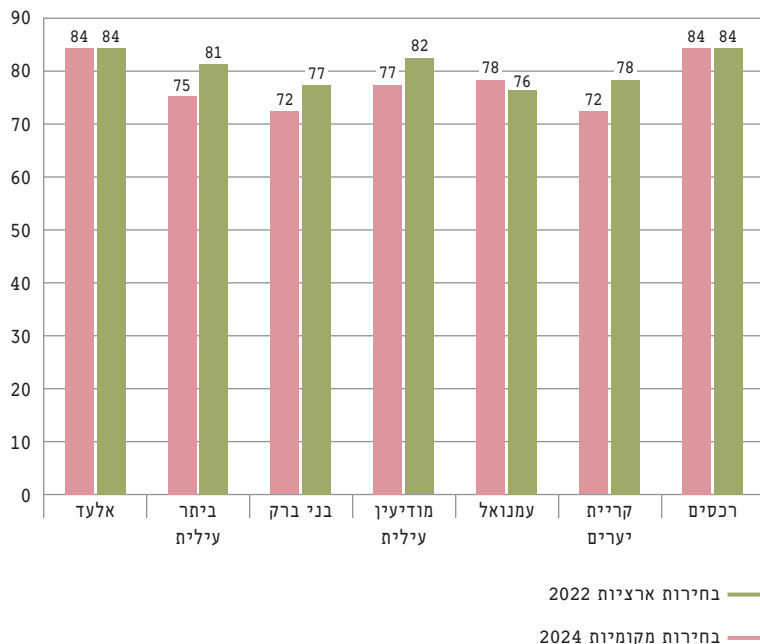
ייתכן כי הסיבה לפער הקל הזה היא שהנתונים עוסקים ברשויות חרדיות בלבד, והתחרות בהן היא בין קבוצות חרדיות למיניהן, ולא בין חרדים לקבוצות אחרות באוכלוסייה, כמו בבחירות הארציות או בבחירות ברשות מעורבות. לפי הסבר הזה, החרדים מתגייסים יותר להצביע כאשר הם קבוצת מיעוט. הסבר אחר תולה את הפער במידת התחרותיות של הבחירות. לפי הסבר זה, הבחירות הארציות הן בדרך כלל תחרותיות מאוד, וזהותו של המנצח בבחירות אינה ברורה לפני הבחירות. לעומת זאת, בבחירות המקומיות בכלל, ובפרט ברשויות החרדיות, יש בדרך כלל מועמד הצפוי לנצח, ולכן הבחירות תחרותיות פחות, ולציבור הבוחרים יש פחות מוטיבציה להצביע. תמיכה בהסבר הזה ניתן להביא מהממצאים בתרשים 3, שבו מוצגים שיעורי ההצבעה בבחירות הארציות ובבחירות המקומיות בשבע הרשויות החרדיות (כל רשות בנפרד).⁶

מהתרשים עולה כי בשלוש מארבע העיריות החרדיות (בני ברק, מודיעין עילית וביתר עילית) היה שיעור ההצבעה בבחירות הארציות גבוה ב-5% עד 6% משיעור ההצבעה בבחירות המקומיות, ואילו באלעד היה שיעור ההצבעה בבחירות הארציות והמקומיות זהה (84%). מבין הרשויות האלה, הבחירות המקומיות באלעד היו הבחירות התחרותיות והצמודות ביותר, כאמור לעיל, ואפשר לשער שזאת הסיבה לשיעור ההצבעה הגבוה. גם במועצה המקומית רכסים נמצאו שיעורי הצבעה גבוהים בבחירות המקומיות כמו בבחירות הארציות, וגם שם הבחירות המקומיות היו צמודות ביותר והוכרעו בקולות ספורים בלבד.

6 כאמור, נחוני הבחירות הארציות אינם כוללים את מצביעי המעטפות הכפולות. ועם זאת, ברשויות החרדיות ההשפעה של עובדה זו זניחה ככל הנראה, כפי שהראיתי בהערה הקודמת. בבחירות המקומיות, שבהן יש שיוך של המעטפות הכפולות לכל רשות בנפרד, ניתן ללמוד שברשויות החרדיות עמד שיעור המצביעים במעטפות כפולות על בין 0.8% (במודיעין עילית) ל-2.2% (בבני ברק).

חרשים 3

שיעור ההצבעה בבחירות המקומיות 2024 ובבחירות הארציות 2022, רשויות חרדיות (ב-%)

הערה: נתוני הבחירות הארציות אינם כוללים את המצביעים במעטפות כפולות.
 מקור: עיבודי המחבר לנתוני ועדת הבחירות המרכזית ומשרד הפנים.

עלייה בפיצולים בממסד החרדי והתגברות התחרותיות

המאפיין הבולט ביותר של הבחירות המקומיות ב־2024 בחברה החרדית הוא עלייה ניכרת בפיצולים בתוך הממסד החרדי, בשל היעדר ההסכמה בין ראשי המפלגות החרדיות הארציות על דפוסי ההתמודדות. פיצולים אלו הובילו לעלייה ניכרת בתחרותיות בין המפלגות החרדיות. בפרק זה אבקש לעמוד על הביטויים המרכזיים של העלייה בפיצולים ובתחרותיות בבחירות 2024 בחברה החרדית, ולהציג גם ביטוי כמותי של מגמות אלו.

כאמור, לקראת הבחירות המקומיות מקובל שראשי המפלגות החרדיות הארציות מנהלים משא ומתן שנועד להביא לתיאום מירבי בין הכוחות הפוליטיים החרדיים. המשא ומתן מתנהל בעיקר בנוגע לרשויות החרדיות ולרשויות שיש בהן שיעור גבוה של תושבים חרדים, הן מכיוון שאלו הן הרשויות שמעניינות במיוחד את ההנהגה החרדית, הן מכיוון שברשויות שבהן הציבור החרדי הוא מיעוט, התנהלות המפלגות החרדיות משותפת בלאו הכי בדרך כלל.

עד בחירות 2024 היה אפשר לאפיין שלושה דגמים מרכזיים ברשויות החרדיות: ברשויות שבהן יש רוב בולט של תושבים המשתייכים לאחת משלוש הקבוצות החרדיות – כמו במודיעין עילית ובקריית יערים – הוסכם תמיד על התמודדות מועמד אחד המזוהה עם קבוצת הרוב; ברשויות שבהן יש שתי קבוצות דומיננטיות של תושבים חרדים המתחלקות שווה בשווה בקירוב – הונהגה רוטציה, וכל אחת משתי הקבוצות קיבלה את תפקיד ראש הרשות לחמש שנים: בני ברק הונהגה רוטציה בין דגל התורה לאגודת ישראל, וברכסים – בין דגל התורה לש"ס. הרשויות ה"מורכבות" ביותר הן רשויות שבהן אין רוב בולט של תושבים המשתייכים לאחת משלוש הקבוצות – כמו אלעד וביתר עילית, וכן רשויות שיש בהן ציבור חרדי גדול, אך גם תושבים לא־חרדים – כמו בית שמש. ברשויות אלו נפתחים דיונים חדשים לקראת כל בחירות, במאמץ להגיע להסכמה על מועמדים המוסכמים על כלל הממסד החרדי. ההסכמים הנחתמים בין המפלגות החרדיות יכולים לכלול הסכמה על־רשותית (למשל, תמיכה במועמד של מפלגה אחת באלעד בתמורה לתמיכה במועמד של מפלגה אחרת בבית שמש), וכן הסכמה הנוגעת גם למערכת הבחירות הבאה (כלומר, קביעת "תורות": מועמד של מפלגה אחת יכהן לאחר הבחירות הנוכחיות, ומועמד המפלגה האחרת לאחר הבחירות הבאות).

בבחירות 2018 התגלעו מחלוקות בין המפלגות החרדיות בשני מקומות: באלעד ובירושלים. ברשויות אלו התהוותה ברית (ובעגה החרדית "ציר") בין מפלגות דגל התורה לש"ס, שפעלו יחד מול אגודת ישראל. באלעד הסכימו דגל התורה וש"ס על תמיכה במועמד דגל התורה, יצחק פינדרוס, מול ראש העיר המכהן מאגודת ישראל, ישראל פרוש (כשבוע לפני הבחירות פסל בית המשפט את מועמדותו של פינדרוס מכיוון שהוא לא התגורר בעיר). בירושלים התאחדו דגל התורה וש"ס סביב מועמדותו של משה ליאון הלא-חרדי, ואילו אגודת ישראל הריצה מועמד משלה, יוסי דייטש. הפיצול שנוצר בירושלים בתוך יהדות התורה במרוץ לראשות העיר הביא גם לכך שבבחירות 2018, בפעם הראשונה זה 30 שנה, התמודדו דגל התורה ואגודת ישראל בירושלים בשתי רשימות נפרדות ולא ברשימה אחת משותפת של יהדות התורה. עם זאת, המאבקים הפנימיים בתוך הממסד החרדי בירושלים ובאלעד לא מנעו מהמפלגות החרדיות להצליח להתאחד ולהגיע להסכמות במרבית הרשויות האחרות: בבני ברק נשמרה הרוטציה בין דגל התורה לאגודת ישראל; בשאר הרשויות החרדיות – ובהן מודיעין עלית וביתר עלית – התאחדו המפלגות החרדיות סביב מועמד ממסדי מוסכם; וגם ברשויות המעורבות הבולטות, בית שמש ואשדוד, התאחדו כל המפלגות החרדיות מאחורי מועמד מוסכם.

לעומת זאת, בבחירות 2024 רבו המאבקים והפיצולים בין המפלגות החרדיות, והם באו לידי ביטוי כמעט בכל הרשויות המרכזיות. המחלוקות המרכזיות בבחירות אלו היו סביב המועמדים לתפקיד ראש הרשות באלעד ובבית שמש, ובמידה רבה גם באשדוד. על פי ההסכם בין דגל התורה לש"ס בבחירות 2018, דגל התורה הייתה אמורה לתמוך במועמד ש"ס באלעד בבחירות 2024, אך בדגל התורה טענו שאין חובה לקיים את ההסכם מכיוון שמועמדותו של פינדרוס נפסלה, והם החליטו לתמוך במועמד הנגדי, ישראל פרוש. בבית שמש התמודדו בפעם הראשונה שני מועמדים מטעם מפלגות חרדיות לתפקיד ראש הרשות: מועמד מטעם ש"ס, משה אבוטבול, ומועמד מטעם דגל התורה, שמואל גרינברג, לצד מועמדת שלישית לא-חרדית, עליזה בלוך. באשדוד החליט אריה דרעי להציב בפעם הראשונה מועמד מטעם ש"ס לתפקיד ראש הרשות, אבי אמסלם, אך שאר הממסד החרדי, ובמיוחד אגודת ישראל, הדומיננטית בעיר, החליט לתמוך במועמד הלא-חרדי, יחיאל לסרי (רק סמוך לבחירות הסירו בש"ס את מועמדותו של אמסלם, לאחר שהיה ברור שהיא חסרת סיכוי).

המאבקים ברשויות אלו יצרו מעין "אפקט דומינו" ואדוות שהשפיעו גם על מרבית הרשויות האחרות שיש בהן שיעור גבוה של חרדים. בשל מה שראו כהפרת ההסכם של דגל התורה איתם ביחס לבחירות באלעד הוחלט בש"ס שלא לכבד את הסכם הרוטציה ברכסים ולהציב מועמד משלהם, מוטי ויזגן, נגד מועמד דגל התורה, יצחק רייך (אף שלפי הסכם הרוטציה היה "תורה" של דגל התורה לקבל את ראשות המועצה בהסכמה), וגם בבני ברק החליטו בש"ס בפעם ראשונה אי פעם להציב מועמד לראשות העיר, השר אוריאל בוסו, נגד המועמד של אגודת ישראל ודגל התורה, חנוך זייברט. כמו כן, ש"ס הציבה מועמד לראשות העיר גם בביתר עילית, חננאל שם טוב, נגד מועמד סיעת שלומי אמונים החסידי, מאיר רובינשטיין. גם בעמנואל התמודדו ביניהם שני מועמדים מטעם הממסד, אליהו גפני ויהודה שפיצר, בניגוד לבחירות 2018.

דווקא בירושלים נרשמה בבחירות 2024 אחדות חרדית סביב מועמדותו של משה ליאון, שזכה גם לתמיכת מרבית הציבור הלא־חרדי. מלבד זאת, מודיעין עילית היא הרשות החרדית היחידה שבה לא נרשמו בבחירות 2024 פיצולים בתוך הממסד החרדי, ככל הנראה על רקע הדומיננטיות של הליטאים בקרב תושבי העיר, שאינה מאפשרת לקבוצות האחרות סיכויים ממשיים בבחירות לתפקיד ראש הרשות.

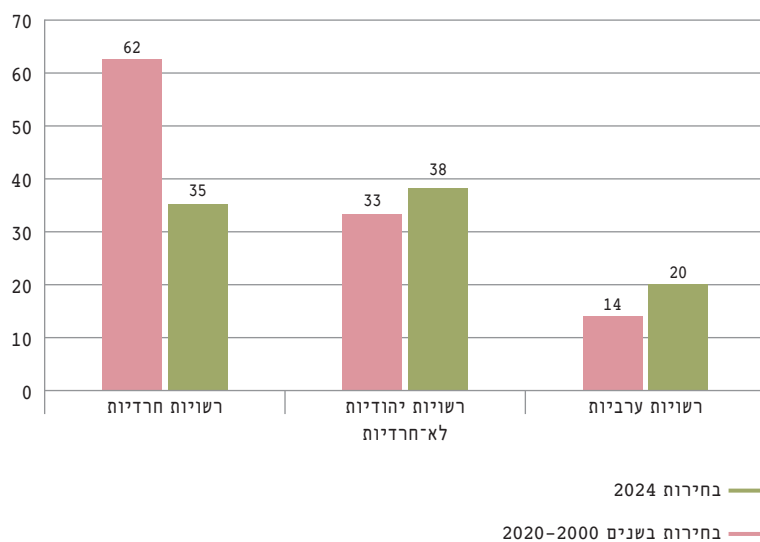
מערך הבריתות בין המפלגות החרדיות השתנה גם הוא בבחירות 2024. ש"ס ודגל התורה, שכרתו ברית בבחירות 2018, עמדו הפעם משני צידי המתנס, ובתוך אגודת ישראל נוצר פילוג פנימי. כך נוצרה ברית בין מפלגת ש"ס לבין הסיעה המרכזית (חסידות גור) והסיעה המאוחדת (חסידות ויז'ניץ) באגודת ישראל, ואילו מנגד התהוותה ברית נגדית בין מפלגת דגל התורה לבין סיעת שלומי אמונים (מגוון חסידויות) וסיעת מחזיקי הדת (חסידות בעלז). במרבית הרשויות שצוינו לעיל היה אפשר לאפיין את התמיכה במועמדים לתפקיד ראש הרשות לפי החלוקה בין שתי הבריתות האלה. ועם זאת, במרבית הרשויות שבהן הציבור החרדי הוא מיעוט ונערכו בהן בחירות צמודות הצליחו המפלגות החרדיות להתאחד סביב מועמד אחד, כפי שקרה, למשל, בקריית גת, בצפת ובטבריה, אף כי היו גם רשויות שבהן נרשם פיצול, כמו חיפה, שבה תמכה אגודת ישראל במועמד אחר מש"ס ודגל התורה.

ביטוי כמותי לעלייה במידת התחרותיות בבחירות 2024 בחברה החרדית אפשר לראות בנייתו של פער הקולות ברשויות החרדיות בין המועמד שקיבל את

מירב הקולות (המועמד המנצח) לבין המועמד הבא אחריו. ככל שהפער קטן יותר משמעות הדבר שהבחירות תחרותיות יותר, ולהפך. הניתוח המוצג להלן משווה בין פער הקולות הנזכר ברשויות החרדיות (שבהן המועמדים הם רק חרדים), לבין רשויות יהודיות לא־חרדיות (שאר הרשויות היהודיות) ורשויות ערביות. תרשים 4 מציג השוואה כזאת בין מערכות הבחירות בשנים 2000-2020 (כולל בחירות שנערכו שלא במועד הרשמי) לבין בחירות 2024. לוח 1 מציג השוואה פרטנית של הרשויות החרדיות בין בחירות 2018 לבחירות 2024.⁷

תרשים 4

פער הקולות בין המועמד המנצח למועמד שאחריו, לפי סוג רשות, השוואה בין בחירות 2024 לבחירות בשנים 2000-2020 (ממוצע לרשות, ב-%)

מקור: עיבודי המחבר לנתוני משרד הפנים.

7 בעיריות ובמועצות מקומיות, אם יש רק מועמד אחד לחפקיד ראש הרשות, ורק רשימה אחת, מכריזים על ראש הרשות, ואין כלל בחירות בקלפי. במקרה כזה החשבתי

לוח 1

פער הקולות בין המועמד המנצח למועמד שאחריו, רשויות חרדיות, השוואה בין בחירות 2024 לבחירות 2018 (ב-%)

בחירות 2024	בחירת 2018	
11	12	אלעד
31	60	ביתר עילית
22	73	בני ברק
82	78	מודיעין עילית
35	88	עמנואל
64	100	קריית יערים
1	100	רכסים
35	73	ממוצע

מקור: עיבודי המחבר לנתוני משרד הפנים.

מתרשים 4 עולה כי עד בחירות 2024 היה פער הקולות בין המועמד המנצח למועמד השני ברשויות החרדיות גבוה מאוד ועמד על 62% בממוצע. למעשה, בבחירות 2018 היה הפער הזה אפילו גבוה מהרגיל ועמד על 73% בממוצע, כפי שעולה מלוח 1. מלבד באלעד, שבה עמד הפער על 12%, בכל שאר הרשויות החרדיות היה הפער בבחירות 2018 גבוה מ־60%. בחירות 2024 ברשויות החרדיות

את הפער כפער של 100%. אם יש רק מועמד אחד לתפקיד ראש הרשות, אך יותר מרשימה אחת, נערכות בחירות, ואפשר להצביע בעד או נגד המועמד היחיד לתפקיד ראש הרשות (פתק ירוק). במקרים אלו החשבתי את פער הקולות בין הבעד והנגד כפער הקולות בין המועמד המנצח למועמד שאחריו. כך או כך, בשני העשורים האחרונים ב־10% מהמרוצים בבחירות בכל הרשויות התמודד רק מועמד אחד, וברשויות החרדיות תופעה זו נפוצה במיוחד - 31%.

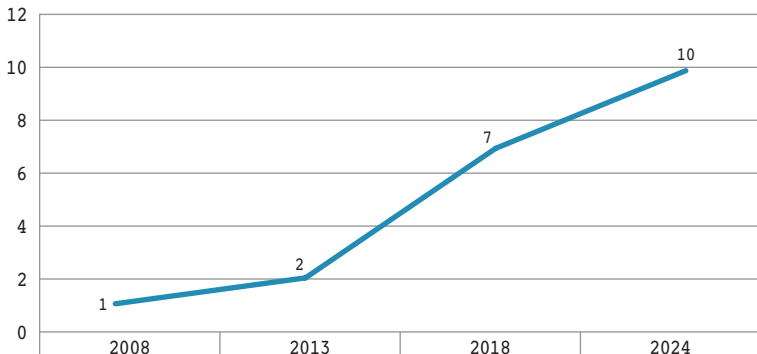
היו תחרותיות בהרבה, ופער הקולות הממוצע עמד על 35%. כפי שעולה מלוח 1, בכל הרשויות החרדיות מלבד מודיעין עילית הצטמצם מאוד פער הקולות.

מתרשים 1 עולה גם שהמגמה הכללית, הן ברשויות יהודיות לאיחרדיות הן ברשויות ערביות, הפוכה – בבחירות 2024 היה פער הקולות בין המועמד המנצח למועמד השני גבוה יותר מבבחירות קודמות. כלומר, ברשויות היהודיות הלא-חרדיות וברשויות הערביות המגמה היא של היחלשות התחרותיות בבחירות. כיווני המגמה ההפוכים אף הביאו לכך שבבחירות 2024 היו פערי הקולות בין המועמדים ברשויות החרדיות נמוכים בממוצע מפערי הקולות בין המועמדים ברשויות יהודיות לאיחרדיות.

הפיצולים ברשויות החרדיות התבטאו גם בבחירות למועצות הרשויות, כלומר בבחירות לרשימות. בעבר העמידה יהדות התורה רשימה אחת בכל הרשויות המקומיות, לעיתים אף בשיתוף ש"ס, אולם בהדרגה החלו הפלגים בתוך יהדות התורה להתמודד בנפרד. לעיתים הייתה הסיבה לפיצול הרצון לבחון את כוחה היחסי של כל קבוצה, ולעיתים שיקף הפיצול את המאבקים בין הקבוצות, ומגמה זו התעצמה בבחירות 2024. לעיל צוין שבירושלים התמודדו בבחירות 2018 דגל התורה ואגודת ישראל ברשימות נפרדות בשל המאבק ביניהן. ההתמודדות הנפרדת בירושלים המשיכה גם בבחירות 2024, ובעקבות המאבקים והפיצולים זלגה בבחירות 2024 גם לבני ברק, שבה במשך שנים רבות התמודדו אגודת ישראל ודגל התורה ברשימה משותפת. הפיצול הפנימי באגודת ישראל עצמה הביא להתמודדות של שתי רשימות נפרדות של אגודת ישראל בשתי רשויות – בית שמש ואשדוד – ובבית שמש התמודדה גם רשימה נפרדת של דגל התורה. בתרשים 5 ניתן לראות את העלייה הדרגתית במספר הרשויות המקומיות שבהן התמודדה יותר מרשימה אחת של יהדות התורה מבחירות 2008, כלומר, במספר הרשויות שבהן התהוותה תחרות בין הקבוצות בתוך יהדות התורה.

תרשים 5

מספר הרשויות המקומיות שבהן התמודדה יותר מרשימה אחת של יהדות התורה, בחירות 2008-2024

מקור: עיבודי המחבר לנתוני משרד הפנים.

היבט נוסף של העלייה במספר הפיצולים בתוך המפלגות החרדיות בבחירות 2024 הוא הפיצולים הפנים-מפלגתיים בחלק מהרשויות. באגודת ישראל פועלות מלכתחילה כמה סיעות המייצגות קבוצות שונות, אולם בש"ס ובדגל התורה מבנה ההיררכיה רחב יותר ומעמדה של מועצת הרבנים המפלגתית חשוב יותר. ועם זאת, בבחירות 2024 היה אפשר לזהות מאבקים פנים-מפלגתיים גם במפלגות אלו, לעיתים בתוך ההנהגה הרבנית הארצית, ולעיתים בין ההנהגה הארצית לבין רבנים מקומיים המשתייכים למפלגה.

הדוגמה הבולטת ביותר לכך היא ההתנגדות הפומבית של קבוצת רבנים ספרדים באשדוד להחלטת המפלגה ומועצת חכמי התורה שלה על מועמדותו של אבי אמסלם, יו"ר ש"ס באשדוד, לתפקיד ראש העיר. מועצת חכמי התורה של ש"ס פרסמה מכתב תמיכה פומבי באמסלם, ובו מתחה ביקורת חריפה על ראש העיר יחיאל לסרי, שהביא לטענתה לחילולי שבת בעיר, אך זמן קצר לאחר מכן פרסמה קבוצה של רבנים בכירים בציבור הספרדי באשדוד מכתב נגדי, שבו הביעה

תמיכה במועמדותו של לסרי וטענה כי הוא מנע חילולי שבת דווקא. חבר כנסת מש"ס שהתראיין לאתר כיכר השבת ציין כי מדובר באירוע חריג ביותר: "לא זכור לנו עוד אירוע כזה בשנים האחרונות, גם לא לפני, שקבוצת רבנים כזו גדולה משלנו הספרדים יוצאת במכתב נגד החלטה רשמית של מועצת החכמים, זו רעידת אדמה מבחינת ההנהגה הרוחנית" (שטרן, 2023). ככל הנראה, התנגדות זו אף גרמה לכך שמועמדותו של אמסלם לא "המריאה", והמפלגה נאלצה להורות לו להסיר את מועמדותו סמוך לבחירות. בשני מקרים אחרים, שיתוארו להלן בהרחבה בפרק 5, החליטו רבנים מקומיים בנתיבות ובטבריה להקים רשימות מתחרות לרשימות של ש"ס וזכו להצלחה לא מבוטלת.

בדגל התורה היו בשלבים הראשונים של ההיערכות לבחירות מאבקים פנימיים בתוך מועצת גדולי התורה של המפלגה. הרב מאיר צבי ברגמן, זקן חברי מועצת גדולי התורה של המפלגה, פרסם מכתב פומבי וטען בו שעל המפלגה לכבד את ההסכם עם ש"ס בעניין הבחירות באלעד, כל זאת יום לאחר שהמנהיג הרשמי של המפלגה, הרב דב לנדו, פרסם מכתב שבו קבע שאין צורך לכבד את ההסכם. מקרה אחר שזכה להד ציבורי הוא המאבקים בין רבני דגל התורה בשאלה אם על המפלגה להטיל וטו על מועמדתו של חנוך זייברט, נציג אגודת ישראל, לתפקיד ראש עיריית בני ברק.⁸

במקרים אחרים נוצר מתח בין ההנהגה הרבנית המקומית של דגל התורה לבין הממסד הארצי. בפתח תקווה התחוללו מאבקים בין רבנים מקומיים בציבור הליטאי בשאלה מי יהיה הנציג המוביל של דגל התורה ברשימת יהדות התורה. המאבקים הובילו להתפטרות של מי שהוצב בראש הרשימה, זמן קצר אחר הגשת הרשימות, ולכך שהוצב ברשימה נציג ליטאי שלא היה מקובל על קהילות ליטאיות רבות בעיר. מאבקים אלו באו לידי ביטוי בתוצאות הבחירות, ויהדות התורה ירדה משני מנדטים למנדט אחד, ככל הנראה משום שחלק מהמצביעים הליטאיים הצביעו לרשימות אחרות (של ש"ס או של ראש הרשות, רמי גרינברג).

גם בלוד היו מאבקים פנימיים בתוך דגל התורה. הרב דוד כהן, חבר מועצת גדולי התורה של דגל התורה, הביע תמיכה רשמית במועמד יאיר רביבו, אך לאחר מכן

8 מתיחות בין כמה גורמים בהנהגה הארצית של דגל התורה הייתה גם בבחירות 2018, בעיקר סביב הבחירות בעיר אלעד. ראו בהרחבה, פינקלשטיין, 2022, עמ' 51-54.

חזר בו מכיוון שהמפלגה ומנהיגיה הביעו תמיכה רשמית במועמד המתחרה, יורם מרציאנו. ועם זאת, מניתוח ההצבעה בשכונה שבה מתגורר מרבית הציבור הליטאי, שכונת גני איילון, עולה שרבים מהציבור הליטאי הצביעו בכל זאת לרביבו. בנאום הניצחון שלו עמד על כך רביבו בעצמו והודה לרב הליטאי המקומי, הרב אברהם ברוידא, שלדבריו תמך בו בניגוד להחלטת המפלגה הארצית ורבניה: "היום החלה פה מהפכה שעוד ידובר עליה רבות בעולם הליטאי, היה פה 'מרד' של הציבור הליטאי המדהים בראשותו של המרא דאתרא של שכונת גני איילון, הרב ברוידא שליט"א, שפתח מטה עם עשרות רבות מחסידי וקרא בקול גדול להצביע עבורי" (אתר רשויות, 2024).

פרק 4

הרשימות הממסדיות בבחירות המקומיות

4.1. מספר הרשימות ודפוסי התמודדות

בפרק זה תיבחן הזיקה שבין המפלגות החרדיות הארציות לבין הרשימות המקומיות.⁹ על פי חוקי הבחירות לרשויות המקומיות, רשימה המתמודדת בבחירות למועצת הרשות המקומית יכולה לפעול מתוך זיקה ארגונית-פורמלית למפלגה המיוצגת בכנסת (להלן: מפלגה ארצית). המפלגה הארצית מוגדרת "סיעת האם" וממנת את רשימת-הבת בבחירות. התמודדות בזיקה למפלגה ארצית אפשרית בעיריות ובמועצות המקומיות, אך לא במועצות האזוריות. הסיבה לכך היא שהבחירות למועצה במועצות האזוריות מתנהלות בשיטה אחרת, ברמת היישוב ולא ברמת כל המועצה.

אפשר להבחין בשלושה סוגים עיקריים של רשימות המתמודדות בבחירות המקומיות:

(1) רשימת-בת של סיעה אחת: רשימה המתמודדות בזיקה למפלגה ארצית אחת שהיא סיעת האם שלה.

(2) רשימה עצמאית של סיעה אחת: רשימה המורכבת מסיעה אחת בלבד שאין לה כל זיקה למפלגה ארצית.

9 פרק זה מבוסס על מאמר מקיף על כוחן של המפלגות הארציות בשלטון המקומי שכתבתי עם אסף הימן ועמיד להתפרסם בקרוב בספר על הבחירות המקומיות. במאמר קודם החייחטנו לממצאים שעלו בנושא זה עד בחירות 2018. ראו פינקלשטיין ואחרים, 2024. כאן אחייחט לממצאים הכלליים שעלו מהמחקר הנוגעים למפלגות החרדיות, וכן אעסוק בהיבטים נקודתיים הנוגעים למפלגות החרדיות בלבד שהמאמר הנזכר אינו עוסק בהם.

(3) רשימת מועמדים משותפת: רשימה המורכבת מכמה סיעות (במרבית המקרים, שתי סיעות). מבחינת הזיקה למפלגות הארציות, יכולות להיות רשימות משותפות בעלות זיקה ליותר ממפלגה ארצית אחת, ורשימות שהן שיתוף פעולה בין סיעת־בת לסיעה עצמאית.

השיוך למפלגה ארצית יכול להיות גם ברמת הסיעה, שהיא חלק ממפלגה ארצית. לדוגמה, שתי הסיעות המרכיבות את מפלגת יהדות התורה – דגל התורה ואגודת ישראל – יכולות לפעול בנפרד בזירה המקומית. כך, רשימות מקומיות יכולות לפעול בזיקה לדגל התורה, לאגודת ישראל, או למפלגה המשותפת של שתיהן יחד.

הנתונים שיוצגו להלן מבוססים על ניתוח הזיקות הרשמיות בין רשימות מקומיות למפלגות ארציות בכלל המדינה על בסיס נתונים שנאספו ממשד הפנים וממשד מבקר המדינה. במסגרת המחקר נוספו רשימות מקומיות שגם הכינוי שלהן וגם האות שלהן הם של מפלגה ארצית, אך שמסויבות כלשהן, ארגוניות או טכניות, רשימות אלו אינן מוגדרות רשמית רשימות־בת (מספר הרשימות האלה אינו גבוה, ועמד על בין 15 ל־32 במערכות הבחירות השונות).¹⁰

בבחירות 2024 התמודדו 120 רשימות שיש להן זיקה לאחת המפלגות החרדיות הארציות, ואילו בבחירות 2018 התמודדו 107 רשימות כאלה. בלוח 2 מוצגת חלוקת הרשימות האלה לפי דפוס ההתמודדות: רשימות שהתמודדו בזיקה למפלגה חרדית ארצית אחת בלבד (ואם כן, לאיזו מפלגה) לצד רשימות שהתמודדו בזיקה ליותר ממפלגה ארצית אחת.¹¹

10 כדי להשתמש בשם של מפלגה ארצית או באות שלה, רשימה מקומית מחויבת לקבל את הסכמת המפלגה הארצית, ולכן השם והאות מלמדים על קשר כלשהו למפלגה הארצית. הסיבה שרשימות אלו אינן מופיעות בנתונים הרשמיים כסיעות־בת יכולה להיות קשורה להחלטות מיומן כלשהן של המפלגה הארצית או לטעויות טכניות בפרסם הנתונים. כך או כך, הזיקה של הרשימות האלה למפלגות הארציות ברורה לחלוטין.

11 החלוקה בין דגל התורה לאגודת ישראל נעשתה לא רק על בסיס הזיקה הרשמית אלא גם לפי הכינוי של הרשימה, מכיוון שבכמה מקרים אף שהזיקה הפורמלית הייתה ליהדות התורה כינוי הרשימה התייחס לאגודת ישראל בלבד, ואכן היו לנו אינדקציות שמדובר ברשימה של הציבור החסידי.

לוח 2

מספר הרשימות החרדיות שיש להן זיקה למפלגה ארצית חרדית, לפי המפלגה הארצית ואופן ההתמודדות, בחירות 2018 ובחירות 2024

ש"ס	דגל התורה	אגודת ישראל	ש"ס ודגל התורה	ש"ס ואגודת ישראל	דגל התורה, ואגודת ישראל	ש"ס, דגל התורה ואגודת ישראל
61	21	11	9	2	3	0
64	31	13	5	2	5	1

מקור: עיבודי המחבר לנחוני משרד הפנים ומבקר המדינה.

ראשית, מהלוח עולה כי המפלגה החרדית המריצה את מספר הרשימות הגבוה ביותר בשלטון המקומי היא ש"ס, אך לא חל שינוי במספר הרשימות שהתמודדו מטעמה בין בחירות 2018 לבחירות 2024. גם בבחירות 2018 וגם בבחירות 2024 התמודדו 72 רשימות בעלות זיקה למפלגת ש"ס. במרבית הרשימות האלה (61 בבחירות 2018 ו־64 בבחירות 2024) ש"ס לא שיתפה פעולה עם מפלגות חרדיות אחרות.

שנית, מהלוח עולה כי יש הבדל ניכר בין שתי הסיעות המרכיבות את יהדות התורה: דגל התורה ואגודת ישראל. דגל התורה מריצה מספר גבוה בהרבה של רשימות מקומיות, וחלה עלייה ניכרת במספר הרשימות שהיא הריצה בין שתי מערכות הבחירות: בבחירות 2018 הייתה דגל התורה שותפה ב־33 רשימות מקומיות, וב־21 מהן היא לא שיתפה פעולה עם מפלגות חרדיות אחרות, ואילו בבחירות 2024 הריצה דגל התורה 42 רשימות מקומיות, וב־31 מהן לא שיתפה פעולה עם מפלגות חרדיות אחרות. במספר הרשימות מטעם אגודת ישראל, לעומת זאת, חלה עלייה מ־16 רשימות בבחירות 2018 ל־23 בבחירות 2024, וב־13 מהרשימות האלה היא לא הייתה שותפה למפלגות חרדיות אחרות (בבחירות 2024).

בחינת הרשויות המקומיות שבהן מתמודדת כל אחת מהמפלגות החרדיות יכולה להסביר את ההבדלים בין אגודת ישראל לבין דגל התורה. אגודת ישראל

מתמקדת ברשויות שיש בהן ריכוזים חרדיים מובהקים – במיוחד חסידיים – ובהן רשויות חרדיות (בני ברק, מודיעין עילית, ביתר עילית, אלעד ועמנואל), ירושלים, בית שמש, צפת, רחובות וטבריה. לעומתה, פעילותה של דגל התורה רחבה הרבה יותר, והיא פעילה גם ברשויות שאינן מאופיינות בבירור בריכוזים ליטאיים. רשויות מסוג זה שדגל התורה התמודדה בהן כבר בבחירות 2018 הן הרצליה, באר שבע וקרית אתא. בבחירות 2024 נוספו על אלו רשויות רבות: אשקלון, בת ים, דימונה, חולון, ראשון לציון, רמת גן, חריש ומזכרת בתיה (בחלקן דגל התורה שיתפה פעולה עם מפלגות ארציות אחרות, ולא התמודדה לבדה). ברשויות אלו מנסה דגל התורה לפנות לאוכלוסייה שיש לה זיקה למסורת, ולעיתים זיקה חלקית לחברה החרדית, אך שהיא אינה שייכת לזרם המרכזי של החברה החרדית. נראה שהשוני בין התנהלות הליטאים לבין התנהלות החסידיים בבחירות נובע מכך שהחברה הליטאית פתוחה יותר לציבור הישראלי, הן מבחינת אזורי המגורים, הן מבחינת ניסיונות ה"קירוב" (ההחזרה בתשובה).¹²

בשל כך, כמעט כל הרשימות בעלות הזיקה לאגודת ישראל ולש"ס קרויות בשמן של המפלגות הארציות ומשתמשות באותיות המזוהות עימן (ג, ש"ס), ואילו ברשימות של דגל התורה המצב מורכב יותר. בריכוזים החרדיים הגדולים גם הרשימות של דגל התורה קרויות בשם המפלגה ובאותיות המזוהות עימה (דגל או ג), ואילו ברשויות שבהן אין ריכוזים חרדיים גדולים במקרים רבים רשימות הבת של דגל התורה משתמשות בשמות המזוהים עם שמירה על המסורת והדת, ולא בשם המפלגה ובאותיות שלה. למשל, בהרצליה, בבאר שבע ובמודיעין השתמשו רשימות בת של דגל התורה בבחירות 2024 בשם "גשר", בקריית אתא – בשם "עשייה מנצחת", במזכרת בתיה – בשם "ביחד מסורתית חברתית", בדימונה – "שותפות אמיתית" ובחריש – "אחדות ומסורת". כאשר המפלגה חוברת לקבוצות דתיות אחרות (ש"ס או דתיים לאומיים) ניכרת גם נטייה להשתמש בשם כללי המעיד על זיקה למסורת, דוגמת המילה "מאמינים" ("מאמינים בכרמיאל", "מאמינים בבת ים" ו"מאמינים בראשון").

12 החסידיות החריגות בעניין הזה הן חב"ד וברסלב, שבמובנים רבים קבוצות המשתייכות אליהן אינן שייכות לחברה החרדית בכל ההיבטים. להלן אכן נראה שברשויות רבות חסידות חב"ד מריצה רשימות מקומיות המזוהות עם חב"ד אך מנותקות ממפלגת אגודת ישראל הארצית.

מאפיין נוסף המבדיל את מרבית הרשימות האלה מהנהוג ברשימות חרדיות ממסדיות הוא שבשם הרשימה מופיע שמו של ראש הרשימה: "גשר בראשות אלעד צדיקוב" (הרצליה), "שותפות אמיתית בראשות אבנר מוסאי" (דימונה) ועוד. ברשימות אחרות שהתמודדו מטעם דגל התורה או אגודת ישראל נדיר לראות שימוש בשמו של המועמד בשם הרשימה, מכיוון שברור שראש הרשימה הוא חלק מהמנגנון הממסדי ואין לראות בו פרסונה העומדת בפני עצמה. לעומת זאת, ברשימות האלה ראש הרשימה הוא בדרך כלל נציג מקומי ולזיהוי איתו יש פוטנציאל אלקטורלי בקרב התושבים יותר מזיהוי ארצי עם יהדות התורה. אם כן, הפנייה של דגל התורה לקהלים רחבים יותר היא במקרים רבים דרך שיתופי פעולה עם נציגים מקומיים, שאינם בהכרח בשר מבשרה של החברה החרדית. למשל, בבחירות 2013 ובבחירות 2018 עמד בראש רשימת דגל התורה בקריית אתא סימיון מושיאשוילי, שאף היה חבר מועצה. במהלך הקדנציה הוא התמודד בבחירות לכנסת, אבל עשה זאת במסגרת מפלגת ש"ס, ומפברואר 2023 הוא חבר כנסת מטעמה. דוגמה נוספת, בראש רשימת דגל התורה בבאר שבע עמד בבחירות 2018 ובבחירות 2024 שמעון טובול, שהיה בעבר חבר מועצה מטעם ש"ס, ושירת שירות מילואים ממושך במלחמת חרבות ברזל – לא הפרופיל הקלטי של אנשי דגל התורה.

מאפיין ייחודי נוסף בהתמודדות של המפלגות החרדיות בבחירות 2024 היה עלייה ניכרת במספר הרשימות המשותפות עם מפלגות של הציבור הדתי-לאומי: בבחירות 2018 היו שלוש רשימות משותפות של מפלגות הציבור הדתי-לאומי ומפלגות חרדיות,¹³ ואילו בבחירות 2024 היו 12 רשימות כאלה, מרביתן היו בריתות בין מפלגת הציונות הדתית לבין ש"ס או דגל התורה. נוסף על כך, בבחירות 2024 התמודדו שלוש רשימות של ש"ס שבשם הרשימה הופיע גם שמה של מפלגת הציונות הדתית או עוצמה יהודית, גם בלי איחוד רשמי (תופעה שלא נראתה בבחירות 2018).¹⁴ התרחבות התופעה הזאת היא ככל הנראה תולדה של

13 גם בבחירות קודמות היה מדובר בתופעה זניחה יחסית: חמש רשימות משותפות בבחירות 2008 וארבע רשימות משותפות בבחירות 2013.

14 נוסף על כך, למפלגת נעם לא היו שיתופי פעולה רשמיים עם המפלגות החרדיות, אף שהיו לה קשרים לא רשמיים איתן. לדוגמה, ברשימת יהדות התורה בפתח תקווה שובץ נציג מטעם מפלגת נעם (יהודה גליקמן) – חלק מתמיכה של המפלגה ברשימה. שיבוץ זה נעשה בלי זיקה פומבית של הרשימה למפלגת נעם, ואף בלא אזכור של הקשר הזה בשם הרשימה. ראו על כך פרלשטיין, 2023.

ההתקרבות בין מפלגות הציבור הדתי-לאומי בהנהגת בצלאל סמוטריץ' ואיתמר בן גביר לבין המפלגות החרדיות ברמה הארצית, וההיחלשות של הקבוצות המתונות יותר בציבור הדתי-לאומי, דוגמת הבית היהודי/המפד"ל, הרחוקות יותר מהציבור החרדי.¹⁵

4.2 מנדטים וקולות

הסעיף הקודם בפרק זה עסק במיפוי הרשימות המקומיות המשויכות למפלגות החרדיות ובאופן ההתמודדות שלהן בבחירות, ואילו בסעיף זה אבקש לבחון גם את הייצוג היחסי של המפלגות החרדיות, כפי שהוא מתבטא במספר המנדטים (מושבים) והקולות שיש להן ברשימות המקומיות.

מבחינה מתודולוגית, אם הרשימה המקומית משויכת רק למפלגה ארצית אחת שויכו המנדטים והקולות שלה למפלגה הארצית. אם הרשימה המקומית היא בעלת זיקה לכמה מפלגות ארציות, שויכו המנדטים לפי השיוך המפלגתי של הנבחרים בכל רשימה, וכך גם שויכו הקולות של רשימות משותפות.¹⁶ חלוקת הקולות הזאת היא כמובן לא מדויקת, אך היא נעשית מכיוון שאי אפשר להפריד בין המצביעים של הרשימות לפי הזהות שלהם.

לוח 3 ולוח 4 מציגים את מספר המנדטים ומספר הקולות שקיבלה כל אחת מהמפלגות הארציות בשלטון המקומי בארבע מערכות הבחירות האחרונות. הניתוח מוצג על המפלגות כפי שהן נוהגות להתמודד בזירה הארצית, גם אם בזירה המקומית הן לעיתים רצות במפוצל, ולכן אגודת ישראל ודגל התורה מוצגות יחד במפלגת יהדות התורה. בשל מיעוט הפעילות של מפלגות ארציות ערביות בזירה המקומית, הניתוח אינו כולל את המפלגות האלה.

15 להרחבה על הקשרים והמיזוגים בין חרדים ודתיים-לאומיים בבחירות 2024, ראו פינקלשטיין, 2024ב.

16 לדוגמה, ברשימה של ש"ס ודגל התורה שקיבלה שלושה מנדטים, ונמצא ששני חברי מועצה נבחרים הם נציגי ש"ס והשלישי הוא נציג דגל התורה: לש"ס שויכו שני מנדטים ושני שלישים מהקולות של הרשימה, ולדגל התורה שויכו מנדט אחד ושליש מהקולות של הרשימה.

חשוב לציין כי בניגוד לכנסת, שבה מספר המנדטים המחולקים בין המפלגות הוא אחיד וקבוע (120), בשלטון המקומי מספר המנדטים בכלל מועצות הרשויות המקומיות משתנה ועולה מבחירות לבחירות. הסיבה לכך היא שמספר חברי המועצה בכל מועצה מקומית ועירייה נגזר ממספר התושבים ברשות, וכן שמספר הרשויות שהשתתפו בבחירות גדל לאורך השנים. כך, בשנת 2008 היו בסך הכול 2,130 מנדטים, בשנת 2013 – 2,476 מנדטים, בשנת 2018 – 2,601 מנדטים ובשנת 2024 – 2,685 מנדטים. בנוגע למספר הקולות, נציין שככל שהרשות גדולה יותר מספר הקולות הממוצע למנדט גבוה יותר, ולכן ממצאי ניתוח הקולות אינם חופפים בהכרח לממצאי ניתוח המנדטים.¹⁷

לוח 3

**מספר המנדטים שקיבלו רשימות וסיעות-בת של המפלגות הארציות
בבחירות המקומיות, לפי מפלגה ארצית (ללא מפלגות ערביות),
בחירות 2024-2008**

2024	2018	2013	2008	
161	216	142	114	הליכוד
177	147	147	119	ש"ס
136	119	101	84	יהדות התורה
82	94	101	90	מפלגות הציבור הדתי-לאומי
54	91	83	90	העבודה
61	62	92	92	ישראל ביתנו

17 במקרים חריגים במיוחד, כאשר מוגשת רק רשימה אחת לבחירות, מחולקים מנדטים מבלי שהם באים לידי ביטוי בקולות. בשלוש מערכות הבחירות האחרונות היה מקרה כזה רק במועצות מקומיות שמספר הקולות בהן נמוך, ולא בעיריות, לכן אין לכך השפעה ניכרת על הממצאים.

2024	2018	2013	2008	
90	46	63		יש עתיד
65				המחנה הממלכתי
	41	40	33	מרצ
			127	קדימה

מקור: עיבודי המחבר לנתוני משרד הפנים ומבקר המדינה.

לוח 4

מספר הקולות שקיבלו רשימות וסיעות-בת של המפלגות הארציות
 בבחירות המקומיות, לפי מפלגה ארצית (ללא מפלגות ערביות),
 בחירות 2024-2008

2024	2018	2013	2008	
240,794	276,748	146,490	148,165	הליכוד
295,681	249,366	216,350	181,850	ש"ס
295,715	241,243	184,914	175,088	יהדות התורה
152,423	149,646	135,441	156,658	מפלגות הציבור הדתי-לאומי
110,622	180,416	115,037	205,591	העבודה
105,657	92,977	115,154	129,001	ישראל ביתנו
140,959	92,804	66,146		יש עתיד
130,903				המחנה הממלכתי

2024	2018	2013	2008	
	89,241	83,345	72,831	מרצ
			191,832	קדימה

מקור: עיבודי המחבר לנתוני משרד הפנים ומבקר המדינה.

הממצא המרכזי הבולט העולה מהלוחות האלה הוא ששלוש המפלגות הארציות החזקות ביותר בשלטון המקומי בשתי מערכות הבחירות האחרונות (2018 ו-2024) הן הליכוד, ש"ס ויהדות התורה. שלוש המפלגות האלה הן המפלגות היחידות שקיבלו יותר מ־100 מנדטים ומ־200,000 קולות. בבחירות 2018 הייתה הליכוד המפלגה החזקה ביותר הן מבחינת המנדטים הן מבחינת הקולות, אך בבחירות 2024 חל שינוי והליכוד איבדה את הבכורה – מספר המנדטים של ש"ס עבר את זה של הליכוד, ומבחינת הקולות קיבלו ש"ס ויהדות התורה מספר זהה כמעט של קולות (כ־295,000), הרבה יותר מהליכוד (כ־240,000). הסיבה להבדלים בניתוח בין המנדטים לקולות היא שליהדות התורה וש"ס יש כוח רב בערים הגדולות, שבהן כל מנדט מייצג מספר גבוה יחסית של קולות. לדוגמה, בירושלים יש ליהדות התורה תשעה מנדטים, המייצגים 66,500 קולות; לש"ס – שישה מנדטים, המייצגים 41,800 קולות; ולליכוד – מנדט אחד, המייצג 8,200 קולות.

ממצא בולט נוסף הוא שניתוח המגמות על ציר הזמן מלמד שכמו בזירה הארצית, גם בזירה המקומית יש עלייה הדרגתית ניכרת במספר הקולות של המפלגות החרדיות בין בחירות לבחירות, התואמת במידה רבה את הגידול הדמוגרפי של הציבור החרדי.¹⁸ במפלגת ש"ס בולטת במיוחד העלייה הניכרת לאורך השנים במספר המנדטים והקולות, אך שמספר הרשימות של המפלגה נשאר יציב מאוד ועומד על כ־70 בכל ארבע מערכות הבחירות האחרונות.

18 לניתוח מעמיק של הגידול בכוחה של יהדות התורה בכנסת לאורך השנים אל מול השינויים הדמוגרפיים, ראו מלאך, 2025.

עוצמתן של המפלגות החרדיות בשלטון המקומי בהשוואה למפלגות ארציות אחרות טמונה בכך שעבור המפלגות החרדיות, בהיותן מפלגות מגזריות, הזירה המקומית חשובה מאוד. תחומי הפעילות והמשאבים העומדים על סדר יומו של השלטון המקומי נמצאים בליבת תחומי העניין של החברה החרדית, ובהן מערכת החינוך, תכנון שכונות למגורים והקצאת קרקעות למוסדות דת. למעשה, גם ברמה הארצית אפשר לראות שהמפלגות החרדיות עוסקות בדרך כלל בתחומים אלו ודורשות את תיקי הפנים והשיכון בממשלה. בהתאם לחשיבות שהמפלגות החרדיות מעניקות לבחירות המקומיות, מרבית מצביעי ש"ס ויהדות התורה בבחירות לכנסת מצביעים לרשימות של מפלגות אלו גם בזירה המקומית (ראו להלן ניתוח מפורט בנושא). לעומת זאת, מרבית הבוחרים של המפלגות הארציות הלא-חרדיות מצביעים בבחירות המקומיות לרשימות עצמאיות, ולכן בזירה המקומית הן רחוקות מהישגיהן בזירה הארצית.

כאמור, ניתוח המנדטים שלעיל הוצג לפי האופן שבו המפלגות הארציות נוהגות להתמודד בזירה הארצית. לוח 5 מחלק את המנדטים והקולות בתוך יהדות התורה, בין דגל התורה לאגודת ישראל, בשתי מערכות הבחירות האחרונות.

לוח 5

מספר הרשימות, המנדטים והקולות שקיבלו רשימות וסיעות־הבת של יהדות התורה, בחירות 2018 ובחירות 2024

בחירות 2024			בחירות 2018			
קולות	מנדטים	רשימות	קולות	מנדטים	רשימות	
170,199	81	42	140,082	77	33	דגל התורה
125,516	55	23	101,161	42	16	אגודת ישראל

מקור: עיבודי המחבר לנתוני משרד הפנים ומבקר המדינה.

מהלוח עולה שכוחה של דגל התורה בזירה המקומית גדול מזה של אגודת ישראל. מספר הקולות שקיבלה דגל התורה גבוה ב-35% עד 40% ממספר הקולות של אגודת ישראל, והפער במספר המנדטים גבוה אף יותר. ניתן להציע שני הסברים לממצא זה:

הראשון, ייתכן שהדבר משקף את הפער בין גודלה של האוכלוסייה הליטאית לגודל האוכלוסייה החסידית. למעשה, מחקרים מראים כי הליטאים (בכל הגילים, לא רק בגילי המצביעים) הם 34% מהאוכלוסייה החרדית (433,000), ואילו החסידים הם 33% (419,000), ומהם 4% (50,000) המשויכים לחסידות חב"ד (רגב ומילצקי, 2024, עמ' 27). להלן נראה שבכמה רשויות חסידות חב"ד מתמודדת ברשימות עצמאיות הנפרדות מרשימות אגודת ישראל, ובבחירות 2024 זכו רשימות חב"ד ב-10,000 קולות. עולה מכך שהבדלי הגודל בין הקבוצות יכולים לסייע להסביר חלק מפער הקולות בין דגל התורה לאגודת ישראל, אך לא את כולו.

ההסבר השני תולה את הדברים בהבדל בין אופן ההתנהלות של דגל התורה לזה של אגודת ישראל בבחירות המקומיות. כפי שהראיתי לעיל, רשימות רבות של דגל התורה ברשויות מקומיות פונות לקהלים רחבים, שאינם בהכרח בשר מבשרה של החברה החרדית, ואילו אגודת ישראל מתמקדת בפנייה לציבור החרדי-חסידי בלבד. בהמשך הדברים אערוך השוואה בין הישגי המפלגות החרדיות בבחירות המקומיות להישגיהן בבחירות הארציות, ואבקש להראות שבמקרים רבים הרשימות של דגל התורה מקבלות קולות רבים ממצביעים שאינם מצביעים ליהדות התורה בבחירות הארציות.

רשימות ללא זיקה למפלגות החרדיות הממסדיות

ניתוח הרשימות החרדיות בבחירות המקומיות התמקד עד כה בניתוח של רשימות שיש להן זיקה למפלגות החרדיות הארציות. בפרק זה אבקש לבחון גם סוגים נוספים של רשימות חרדיות המתמודדות בבחירות המקומיות, אך שאין להן זיקה למפלגות החרדיות הארציות: רשימות של הפלג הירושלמי (בני תורה), רשימות קהילתיות ורשימות עצמאיות.

5.1. בני תורה (הפלג הירושלמי)

סמוך לפטירת מנהיג הציבור הליטאי, הרב יוסף שלום אלישיב, בשנת 2012 התפתח סכסוך בין שני פלגים ביהדות החרדית ליטאית. מצד אחד ניצב רוב הציבור הליטאי, שתמך בהנהגת הרב אהרן יהודה לייב שטינמן. מצד שני ניצבו נאמני הרב שמואל אורבך, שראו ברבם את גדול הדור, ממשיך דרכם של הרב שך והרב אלישיב. בעקבות הסכסוך הזה הקימו נאמני הרב אורבך את הפלג הירושלמי, קבוצה חדשה בציבור החרדי.¹⁹ הפלג הירושלמי אינו מתמודד בבחירות הארציות, אך משנת 2013 הוא מתמודד בבחירות המקומיות ברשימות ששמן "בני תורה" ואותיותיהן הן – "עץ". אך שבמובן הפורמלי רשימות אלו אינן שייכות למפלגה ארצית, להלן אתייחס אליהן כמכלול ואבקש לעמוד על המאפיינים הבולטים בהתמודדות של הפלג הירושלמי בבחירות 2024 ועל מידת ההצלחה שלה.

במהלך 2019 החל בפלג הירושלמי תהליך של פיצול לשני מחנות, וקבוצה קטנה יותר בראשות הרב צבי פרידמן החלה לפעול באופן עצמאי, ובשנת 2021 אף הקימה עיתון נפרד מזה של הזרם המרכזי בפלג הירושלמי. קבוצה זו מכונה

19 במקורו היה הפלג הירושלמי מורכב ברובו מחרדים תושבי ירושלים, אך עם השנים נעשה "הפלג הירושלמי" כינוי לאגף הקיצוני יותר של המגזר הליטאי בכללו, בלא קשר למקום מגוריהם של אנשיו.

לעיתים "הרצ"פניקים" (ראשי תיבות של שמו של מנהיגם), או "הפלג שבתוך הפלג". תהליך זה נתן את אותותיו בבחירות 2024 ובשתי רשויות – בני ברק ומודיעין עילית – הוגשה רשימה מטעם נאמני הרב פרידמן לצד הגשת רשימת בני תורה של הזרם המרכזי של הפלג הירושלמי.²⁰ ועם זאת, לבסוף הושגו הסכמות בין המחנות בפלג הירושלמי, והרב פרידמן הביע תמיכה רשמית ברשימות של הזרם המרכזי (ברייטקופף, 2023; גדלוביץ', 2023).²¹

בבחירות 2013 התמודדו רשימות של בני תורה רק בשלושת ה"מעוזים" המרכזיים של הפלג הירושלמי – ירושלים, בני ברק ומודיעין עילית – וקיבלו סך כולל של 14,189 קולות וחמישה מנדטים: אחד בירושלים, שניים בבני ברק ושניים במודיעין עילית. בבחירות 2018 התמודדו שלוש הרשימות האלה בשנית וזכו ב־18,501 קולות בסך הכול, ובבני ברק אף הגדילו את מספר המנדטים שלהן משניים לשלושה. נראה שעלייה זו משקפת גידול טבעי של האוכלוסייה, ואולי אף התחזקות של הפלג הירושלמי מעבר לכך. נוסף על כך, בבחירות 2018 התמודדו רשימות של בני תורה גם בשלושה ריכוזים חרדיים בולטים נוספים: בית שמש, ביתר עילית ואלעד. רשימות נוספות אלו קיבלו 3,270 קולות והצליחו לזכות במושב אחד במועצה (בבית שמש). בבחירות 2024 התמודדו רשימות של בני תורה באותן שש רשויות שבהן התמודדו בבחירות 2018. לוח 6 משווה בין הישגי בני תורה בשתי מערכות הבחירות האחרונות.

20 רשימת "תורה לשמה" בבני ברק ורשימת "תלמידי מרן רבינו שמואל אויערבאך זצוק"ל" במודיעין עילית.

21 הרשימות של נאמני הרב פרידמן לא הסירו את מועמדותן, וקיבלו קולות ספורים בלבד (154 במודיעין עילית ו־27 בני ברק). נראה שרשימות אלו לא התמודדו ברצינות עד הסוף וברור שמרבית תלמידי הרב פרידמן לא הצביעו להן.

לוח 6

מספר המנדטים והקולות שקיבלו רשימות בני תורה (הפלג הירושלמי),
בחירות 2018 ובחירות 2024

מנדטים		% מהקולות בעיר		קולות		
2024	2018	2024	2018	2024	2018	
1	1	3.1%	3.6%	7,018	9,077	ירושלים
2	3	5.9%	8.3%	5,169	6,594	בני ברק
2	2	10.3%	11.6%	2,846	2,830	מודיעין עילית
0	1	2.8%	4.1%	1,610	1,821	בית שמש
1	0	5.1%	4.2%	1,251	837	ביתר עילית
0	0	3.1%	3.5%	680	612	אלעד
6	7			18,574	21,771	סך הכול

מקור: עיבודי המחבר לנתוני משרד הפנים.

מהלוח עולה שרשימות בני תורה נחלשו בין בחירות 2018 לבחירות 2024, ומספר הקולות שקיבלו ירד ב־3,200, למרות הגידול הטבעי שחל באוכלוסייה בין בחירות לבחירות. ב־2024 קיבלה רשימת בני תורה בירושלים 2,000 קולות פחות מבבחירות 2018, אך מבחינת מנדטים כוחה לא נפגע. בבני ברק ירדה רשימת בני תורה בכמעט 1,500 קולות, ירידה מ־8.3% מהקולות בבחירות 2018 ל־5.9% בבחירות 2024, שהובילה לירידה במנדט אחד בכוחה במועצה. למעשה, מלבד בביתר עילית, בכל שאר הרשויות ירד שיעור הקולות שקיבלה רשימת בני תורה בהשוואה לבחירות 2018, ובבית שמש ירדה זו אף גרמה לכך שהרשימה לא הצליחה לזכות במושב במועצה, בניגוד לבחירות 2018.

אפשר לשער שהירידה בכוחו של הפלג הירושלמי בין בחירות 2018 לבחירות 2024 קשורה לפיצולים שחלו בו בין שתי מערכות הבחירות. אך שהזכרנו לעיל שהקבוצה המכונה הרצ"פניקים לא אתגרה לבסוף את הרשימות של בני תורה, ייתכן שהפיצול גרם לירידה במוטיבציה של המשתייכים לקבוצה זו לצאת להצביע, ואף עלו טענות בדבר תמיכה לא פומבית של חברה בחלק מהרשויות ברשימות של אגודת ישראל ולא ברשימת בני תורה.

מאפיין בולט נוסף בהתמודדות של הפלג הירושלמי בבחירות 2024 היה העלייה במספר שיתופי הפעולה שלו עם מפלגות חרדיות אחרות, מאפיין שיש בו כדי ללמד על התחזקות של הפלג הירושלמי בעקבות הנסיבות הפוליטיות החדשות שנוצרו. עד בחירות 2024 היה אפשר להצביע על הבדלים ניכרים בין התנהלות הפלג הירושלמי ברשויות המקומיות החרדיות לבין התנהלותו ברשויות המקומיות המעורבות שראש העיר בהן אינו חרדי. ברשויות המעורבות נוהגים ראשי הערים לשתף פעולה עם נציגי בני תורה, ואף לצרפם לקואליציה העירונית, כפי שעשו ניר ברקת ומשה ליאון בירושלים ועליזה בלוך בבית שמש. לפיכך הם גם מבקשים את תמיכתם כבר בשלב הבחירות. ברשויות המקומיות החרדיות, לעומת זאת, נציגי בני תורה מודרים רשמית ממוקדי הכוח, בשל ההתנגדות העזה של יריביהם הליטאים מדגל התורה ההופכת אותם ללא לגיטימיים. מכיוון שברשויות החרדיות הייתה בעבר בדרך כלל הסכמה על מועמד בין המפלגות החרדיות הממסדיות, והבחירות לתפקיד ראש הרשות לא היו תחרותיות, גם לא היה ערך רב בבקשת תמיכה רשמית מהפלג הירושלמי ברשויות האלה. בשל כך הייתה הצבת המועמדים מטעם הפלג הירושלמי לתפקיד ראש הרשות אקט מחאה הצהרתי, אף שלא היה להם סיכוי ממשי. כך הם נהגו גם בבחירות 2018 בבני ברק ובמודיעין עילית.

כאמור, בבחירות 2024 היו פיצולים בתוך המפלגות החרדיות הממסדיות, ובשל כך בבני ברק, בביתר עילית, באלעד ובבית שמש התחרו מועמדים ממפלגות חרדיות ממסדיות זה בזה. על רקע פיצולים אלו עלה ערך החיזור אחר קולותיהם של אנשי הפלג הירושלמי בבחירות לתפקיד ראש הרשות. באופן טבעי חברו אנשי הפלג הירושלמי לציר הנגדי לזה של דגל התורה, כלומר לציר של ש"ס, ויז'ניץ וגור, ותמכו במועמדים מטעמם בארבע הערים האלה. כך, לא הוגשו

כלל מועמדים מטעם בני תורה לתפקיד ראש הרשות בבחירות 2024.²² שיתוף הפעולה הזה המשיך גם לאחר הבחירות. בניגוד לשתי הקדנציות הקודמות שבהן היו נציגי בני תורה אופוזיציה לוחמנית לראש הרשות, בקדנציה הזאת רשימת בני תורה בבני ברק שייכת אומנם לאופוזיציה, אך שתמכה בבחירות בראש הרשות הנבחר, חנוך זייברט, אך בפועל נציגיה פועלים בשיתוף פעולה הדוק עם ראש העיר ומסייעים לו בקשיים העולים מול חברי קואליציה.²³

העלייה בשיתופי הפעולה של הפלג הירושלמי עם הממסד החרדי התבטאה גם בבריתות שכרת עם מפלגות חרדיות אחרות ברשויות שבהן לא התמודדה רשימה של בני תורה. באשדוד ובצפת צורפו לרשימות של אגודת ישראל נציגים רשמיים של הפלג הירושלמי, ובאשדוד הנציג אף נבחר לחבר מועצה לאחר שהוצב במקום הרביעי והרשימה זכתה בארבעה מושבים. ברשויות רבות אחרות – אופקים, לוד, רחובות וטבריה – הביע הפלג הירושלמי תמיכה רשמית ברשימות של אגודת ישראל וש"ס, אף שלא הוצב בהן מועמד רשמי מטעמו. בכמה רשויות אחרות, דוגמת נתיבות וחריש, תמך הפלג הירושלמי ברשימות חרדיות מקומיות שאינן קשורות למפלגות החרדיות הממסדיות.

5.2. רשימות קהילתיות

סוג נוסף של רשימות חרדיות שאינן קשורות למפלגות החרדיות הוא רשימות של קהילות חרדיות קטנות המתמודדות בבחירות המקומיות בנפרד מהמפלגות החרדיות הממסדיות, כלומר, מתמודדות ברשימה עצמאית, ללא זיקה לש"ס או ליהדות התורה.

דוגמה בולטת בעניין זה היא חסידות חב"ד, שלעיתים חוברת לרשימות של מפלגות ממסדיות (בדרך כלל של אגודת ישראל או של ש"ס) ולעיתים מריצה

22 בירושלים ובבית שמש הציבה המפלגה מועמדים לתפקיד ראש הרשות בשלב הראשון של הגשת המועמדים, אך המועמדות הוסרה לפני הבחירות, כפי שהתרחש בערים אלו גם בבחירות 2018.

23 ראו בהרחבה בחחקיר של רבינוביץ, 2024ב.

רשימות עצמאיות. בבחירות 2024 התמודדו שש רשימות עצמאיות של חב"ד: חמש רשימות ששמן כלל את השם חב"ד: בדימונה, בצפת, ברחובות, ברמלה ובעמנואל; ורשימה נוספת בקריית מלאכי, ששמה "ואהבת". מדובר בעלייה ניכרת לעומת בחירות 2018, אז התמודדו רק שתי רשימות עצמאיות של חב"ד: בצפת ובעמנואל. מבין שש הרשימות של חב"ד בבחירות 2024, חמש זכו במושבים במועצה: בקריית מלאכי – 4, בצפת ובעמנואל – 2, וברחובות ובדימונה – 1. בסך הכול 10 מושבים לרשימות עצמאיות של חב"ד. סך הקולות שקיבלו רשימות חב"ד בבחירות 2024 עמד על 10,151 קולות. לצד זאת התמודדו נציגים של חב"ד ברשימות חרדיות ממסדיות (למשל, בירושלים ובביתר עילית), ולכן הם נכללו בנייתוח של הרשימות הממסדיות שהוצגו לעיל.

הצלחתן של הרשימות הקהילתיות בציבור החרדי הספרדי בבחירות 2024 לא הייתה אחידה. מחד גיסא, העיר אלעד הייתה במשך שנים מוקד של רשימות קהילתיות מקומיות שהתמודדו בנפרד מש"ס וזכו להצלחה. מבחירות 2008 התפצלו נציגי הציבור התימני מרשימת ש"ס והריצו רשימה ושמה "ישי – יחד שבטי ישראל". בשלוש מערכות הבחירות שנערכו בשנים 2008–2018 הצליחה הרשימה התימנית לזכות במושב או שניים במועצה, אך בבחירות 2024 היא כשלה בכך. באלעד פועלת גם רשימת "איחוד הקהילות" בראשות חבר המועצה אבי דיין, המייצגת קהילות ספרדיות שאינן תומכות בש"ס בזירה המקומית וזכתה לתמיכתו של הרב מאיר מאזוז מבני ברק. בבחירות 2018 זכתה הרשימה במנדט אחד, אך בבחירות 2024 נחלשה ולא הצליחה לזכות במנדט. למעשה, בבחירות 2018 התמודדו בעוד כמה רשויות מקומיות רשימות המזוהות עם הרב מאזוז, והן פעלו בתמיכה פומבית של מפלגת יחד של אלי ישי, אך בבחירות 2024 לא היו רשימות ספרדיות שזכו לתמיכת הרב מאזוז (מלבד באלעד), ככל הנראה לנוכח ה"רגיעה" שחלה ביחסיו של הרב עם ש"ס.

מנגד, בשתי רשויות התמודדו רשימות חרדיות מקומיות שהתחרו בהצלחה בש"ס בתמיכת מנהיגים רבניים מקומיים. בנתיבות החליט הרב חיים יוסף דוד (החיד"א) אברג'יל לפרוש ממפלגת ש"ס העירונית, שבה היה לו במשך השנים נציג אחד מטעמו, ולהקים רשימה נפרדת ושמה "אחי". הרשימה זכתה בהצלחה

גדולה וקיבלה שבעה מנדטים (מתוך 17).²⁴ מהלך זה של הרב אברג'יל הטרים, ואולי אף אפשר את המעבר של מוסדות החינוך שלו מרשת החינוך של ש"ס לחינוך הממלכתי-חרדי (ממ"ח) במהלך 2024, אירוע שזכה להדים לא מבוטלים בתקשורת הכללית.²⁵ נוסף על כך, בטבריה הוקמה בבחירות 2024 רשימה חדשה: "מאמינים בטבריה – בדרכו של הצדיק רבי דב קוק שליט"א", שאף שרשמית הייתה רשימת-בת של יהדות התורה, למעשה היא פנתה לרבים ממצביעי ש"ס המקומיים. על רקע תמיכתו של המנהיג החרדי המקומי, הרב דב קוק. הרשימה זכתה להצלחה גדולה – חמישה מנדטים (מתוך 17), ואילו רשימת ש"ס המקומית בטבריה נחלשה מאוד.²⁶

5.3 רשימות עצמאיות

במחקר קודם אפיינתי וניתחתי בהרחבה את תופעת הרשימות החרדיות העצמאיות עד בחירות 2018, ועמדתי על המאפיינים המשותפים לרשימות אלו (פינקלשטיין, 2022, עמ' 84-114). בתמצית אפשר לומר כי רשימות חרדיות עצמאיות הן רשימות המתמודדות בבחירות בלא שיוך קהילתי או עדתי מוגדר, בלי תמיכה רשמית של רבנים ובלי זיקה לממסד חרדי כלשהו. רוב הרשימות העצמאיות מתמקדות בצורך לשפר עניינים מקומיים מזווית אזרחית ומדגישות ערכים של איכות חיים ושירות לתושבים, מתוך תשומת לב בולטת לפרט. בכך הן שונות מרשימות חרדיות ממסדיות, שהמוקד שלהן, בוודאי ברשויות החרדיות, הוא הדאגה לקהילה שהרשימה מייצגת. לכן, שלא כמו הרשימות הממסדיות והרשימות הקהילתיות, הרשימות העצמאיות מורכבות בדרך כלל מנציגים של קהילות שונות – ספרדים ואשכנזים, ליטאים וחסידים (כלומר, באותה רשימה

24 מעניין שכוחה של סיעת ש"ס המקומית, המתמודדת ברשימה משותפת עם יהדות התורה, לא נחלש. מה שמלמד שהרשימה של הרב אברג'יל פנתה לכלל הציבור ולא רק לציבור החרדי.

25 ראו למשל פריד, 2024.

26 למעשה, כבר בבחירות 2018 תמך הרב דב קוק ברשימה מקומית עצמאית ולא בש"ס, אך בבחירות 2024 הוקמה רשימה מטעמו ממש, שאף כללה את שמו בשם הרשימה.

מתמודדים נציגים של כמה קהילות). רשימות אלו מאתגרות את התפיסה הפוליטית הבסיסית של הממסד החרדי, ולכן עומדים בפניהן קשיים ואתגרים מורכבים ביותר.

גם בבחירות 2024 התמודדו כמעט בכל הערים החרדיות והריכוזים החרדיים הגדולים רשימות חרדיות עצמאיות, ואף שמידת ההצלחה שלהן השתנתה בין רשות לרשות, ככלל, אפשר לזהות התחזקות קלה של הרשימות החרדיות העצמאיות, כפי שאראה להלן.

ההצלחה הגדולה ביותר של רשימה חרדית עצמאית בבחירות 2024 הייתה של רשימת "דרך: הרשימה הכלל חרדית רמת בית שמש", שזכתה ב־3,665 קולות שהקנו לה שני מושבים במועצה. רשימה זו התמודדה בפעם הראשונה בבחירות אלו, והיא רשימה חרדית על־קהילתית (מורכבת בעיקר מליטאים ומחסידיים), שהדגישה ערכים של איכות חיים ושירות לתושב. בעבר, בשנת 2008, הצליחה רשימת "טוב", שייצגה את החרדים המודרניים, לזכות במנדט אחד בבחירות בבית שמש, אך בבחירות 2013 היא כשלה בכך, ובבחירות 2018 לא התמודדה כלל. בבחירות 2018 התמודדה בבית שמש הרשימה העצמאית "שבת אחים", שהורכבה בעיקר מחרדים ספרדים ופנתה גם לציבור החרד"לי, אך לא הצליחה לזכות במושבים במועצה.

בעיר אלעד התמודדו בעבר כמה רשימות עצמאיות, אך אף אחת מהן לא הצליחה לעבור את אחוז החסימה. בבחירות 2018 התמודדה רשימת "אלעד שלנו. התושבים" בראשות הפעיל החברתי יצחק חלה. היא קיבלה 624 קולות ולא הצליחה לקבל מושב במועצה. בבחירות 2024 התמודדו באלעד שתי רשימות עצמאיות: יצחק חלה התמודד בשנית, והפעם נקראה רשימתו "תושבים שווים". הרשימה קיבלה 1,690 קולות וזכתה במושב אחד במועצה, ואף הייתה קרובה לזכות בשניים. רשימה עצמאית נוספת שהתמודדה באלעד היא רשימת "מאוחדים למען הציבור בעיר התורה והחסידות". רשימה זו קיבלה 357 קולות ולא זכתה למושב במועצה. על כל פנים, הרשימות העצמאיות באלעד זכו בבחירות 2024 למעל 2,000 קולות (9.5% מהקולות), ובפעם הראשונה נכנסה רשימה עצמאית למועצת הרשות.

בבני ברק התמודדה בבחירות 2018 רשימה מטעם הליכוד בראשות יעקב וידר, שהדגישה ערכים של מלחמה בשחיתות ושירות לתושב. הרשימה קיבלה 4,050 קולות וזכתה במושב אחד במועצה (הייתה קרובה לשני מושבים). בבחירות 2024 התמודדה שוב הרשימה בראשותו של וידר, ושיחזרה את ההישג שלה – 4,391 קולות ומושב אחד במועצה. לצד זאת, התמודדה בבחירות 2024 בפעם הראשונה גם רשימת "טובת העיר" בראשות עו"ד שלמה אלבוים שזכתה ב־4,065 קולות ובמושב אחד במועצה. רשימה זו אינה רשימה עצמאית קלסית, שכן יש לה שיוך קהילתי חלקי ואף תמיכה רבנית. רשימה זו זכתה לתמיכה מצד הרב שאול אלתר, מנהיגה של קהילת "פני מנחם", שפרשה מחסידות גור בהדרגה משנת 2019. ועם זאת, רשימה זו לא פנתה לחברי קהילת פני מנחם בלבד, המונים רק כמה מאות קולות בבני ברק.²⁷ הרשימה הדגישה ערכים כלליים של ניקיון כפיים ואיכות חיים, ולא לחינם בחרה בשם "טובת העיר", כדי שלא להדגיש שיוך קהילתי כלשהו.²⁸ ככל הנראה, הרשימה זכתה בתמיכה של חסידים רבים שאינם משתייכים לקהילת פני מנחם, ואילו התמיכה ברשימת הליכוד של יעקב וידר הייתה בעיקר של ציבור ליטאי וספרדי. עלו גם טענות שחלק מהממסד החרדי החסידי סייע לרשימה, מתוך רצון לאזן את כוחה של חסידות גור שאליה משתייך ראש עיריית בני ברק.

גם במועצה המקומית קריית יערים התמודדו בעבר רשימות ומועמדים עצמאיים וזכו להצלחה לא מבוטלת. בבחירות 2013 זכתה הרשימה העצמאית "איחוד הקהילות למען טלז'סטון" ב־35% מהקולות (573 מתוך 1,651) וקיבלה שלושה מנדטים מתוך תשעה, אך בבחירות 2018 לא התמודדה שום רשימה עצמאית. בבחירות 2024 התרחש אירוע חריג והוקמה רשימה מאוחדת של הפעילים העצמאיים עם סיעת ש"ס הממסדית שנקראה "באחדות רשימת בני התורה והקהילות קריית יערים". רשימה זו התחרתה ברשימה הממסדית שבראשה עמד ראש המועצה מטעם דגל התורה, יצחק רביץ, שהיה המועמד היחיד לתפקיד ראש

27 על פי הערכות של הקהילה עצמה, בינואר 2024 היא מנתה 550 משפחות בכל הארץ, ובהן גם קהילות בירושלים, באשדוד ובבית שמש. אלבוים עצמו העריך שמספר חברי הקהילה בבני ברק הוא מעל 200 חברים (ראו בריאיון המוזכר בהערה הבאה).

28 ראו בהרחבה בריאיון עם אלבוים עצמו, גרין, 2024. בערים האחרות שבהן יש קהילות של קבוצה זו לא התמודדה רשימה מטעמה, והקהילה תמכה במועמדים של שלומי אמונים.

הרשות. הרשימה המאוחדת של ש"ס והעצמאים זכתה במרבית הקולות, והיה לה רוב של חמישה מנדטים במועצת הרשות, לעומת ארבעה מנדטים לרשימתו של ראש המועצה הנבחר, יצחק רביץ. בשל המצב שנוצר, במשך תקופה ארוכה היו חיכוכים בין ראש הרשות לנציגי הרשימה המאוחדת, ורק לאחר חצי שנה נחתם הסכם קואליציוני בין שתי הרשימות, שהעניק לנציגים העצמאיים השפעה ניכרת על התנהלות המועצה.

עד כה עסק סעיף זה ברשויות שבהן הצליחו רשימות חרדיות עצמאיות להיכנס למועצה בבחירות 2024, אולם יש גם רשויות שבהן לא הייתה הצלחה כזאת. במודיעין עילית וברכסים לא התמודדו בבחירות 2024 רשימות עצמאיות. ברכסים כך היה גם במערכות הבחירות הקודמות, ואילו במודיעין עילית התמודדו שתי רשימות עצמאיות בבחירות 2018, אך שתיהן לא הצליחו לזכות במושב במועצה.²⁹ בירושלים התמודדה רשימה ושמה "אחדות ירושלים" שבראשה עמדו אבישי כהן, שהיה חבר מועצה חרדי מטעם רשימת "התעוררות", ומלכה גרינבלט. הרשימה פנתה בעיקר לציבור החרדי המודרני, וקיבלה 1,742 קולות, רחוק מאוד מאחוז החסימה בירושלים. למעשה, עד היום מעולם לא הצליחה רשימה חרדית עצמאית לזכות במנדט בבחירות בירושלים, ובבחירות 2018 זכתה הרשימה "מעורב ירושלמי" ב-1,096 קולות.

הרשות היחידה שבה היה אפשר לזהות נסיגה מבחינת הצלחת הרשימות העצמאיות היא ביתר עילית, שבה כיהנו שנים רבות רשימות עצמאיות במועצת הרשות. בבחירות 2013 זכתה רשימת "למענו. תושבים למען תושבים" בראשות מנחם זיידה בשני מנדטים ורשימת "יחד" בראשות חיים ויסברג במנדט אחד; ובבחירות 2018 התמודדה רשימתו של זיידה בשנית וקיבלה מנדט אחד, ורשימה עצמאית חדשה – "אנשים" – התמודדה וקיבלה גם היא מנדט אחד. בבחירות 2024 שוב התחרו בביתר עילית שתי רשימות עצמאיות: רשימתו של מנחם זיידה התמודדה בפעם השלישית; ורשימה נוספת, "הרשימה המאוחדת למען ביתר", שהייתה רשימת-בת של הליכוד ועוצמה יהודית ובראשה עמד יחזקאל רוזנבלום, שהיה בעבר ממקימי מפלגת טוב שזכתה במושב במועצה בבחירות שהתקיימו

29 שתי הרשימות שהתמודדו הן רשימת "תושבים" בראשות עקיבא ולנשטיין, ורשימה ספרדית עצמאית בראשות גולן חסידי, שהתחרתה בש"ס.

בביתר עילית ב־2007. למרות זאת, בניגוד לכל מערכות הבחירות הקודמות, בבחירות 2024 לא הצליחו הרשימות העצמאיות לזכות במושב במועצה, אף ש"הרשימה המאוחדת למען ביתר" קיבלה 888 קולות ולא הייתה רחוקה מכך.

לוח 7 מסכם את הישגי הרשימות החרדיות העצמאיות בבחירות 2024 בהשוואה לבחירות 2018. הלוח משקף את העלייה בכוחן של הרשימות העצמאיות בבחירות 2024, אך בד בבד הוא מראה את חולשתן היחסית של רשימות אלו ביחס למפלגות החרדיות הממסדיות.

לוח 7

הישגי הרשימות החרדיות העצמאיות (קולות ומנדטים) בבחירות 2024 בהשוואה לבחירות 2018

מנדטים	בחירות 2024			בחירות 2018				
	% מהקולות	סך קולות ברשות	קולות לרשימות עצמאיות	מנדטים	% מהקולות	סך קולות ברשות		קולות לרשימות עצמאיות
1	9.5%	21,616	2,047	-	3.6%	17,419	624	אלעד
2	6.4%	57,387	3,665	-	3.0%	44,728	1,336	בית שמש
2	9.7%	87,450	8,456	1	5.1%	79,521	4,050	בני ברק
3	31.0%	2,666	827	-	0%	-	-	קריית יערים
-	0.8%	229,521	1,742	-	0.4%	250,673	1,096	ירושלים
-	3.7%	24,382	895	2	10.7%	19,817	2,116	ביתר עילית
-	-	-	-	-	6.0%	24,406	1,463	מודיעין עילית
8	-	423,022	17,632	3	-	-	10,685	סך הכול

מקור: עיבודי המחבר לנתוני משרד הפנים.

מעבר לשינוי בכוחן של הרשימות החרדיות העצמאיות בבחירות אפשר לזהות בבחירות 2024 גם שינוי באופן ההתנהלות של מרבית הרשימות האלה, המתבטא בעלייה בהיקף שיתופי הפעולה ביניהן לבין המפלגות החרדיות הממסדיות ומועמדיהן לתפקיד ראש הרשות. בעבר לא הביעו מרבית הרשימות העצמאיות תמיכה באחד המועמדים הממסדיים לתפקיד ראש הרשות, שכן הן ראו בעצמן מי שנאבקות בממסד ולא משתפות איתו פעולה. מועמדי המפלגות הממסדיות, מצידם, כלל לא ביקשו את תמיכתן של הרשימות העצמאיות, הן בשל כוחן הלא-גדול, הן בשל חוסר הרצון לראות בהן רשימות לגיטימיות. גם לאחר הבחירות, רשימות עצמאיות שהצליחו להיכנס למועצת הרשות המקומית פעלו בדרך כלל כאופוזיציה, כפי שעשתה רשימתו של מנחם זיידה בביתר עילית לאחר בחירות 2013 ובחירות 2018.

בבחירות 2024, לעומת זאת, היה ניתן לזהות שיתופי פעולה רבים בין רשימות עצמאיות למועמדים חרדיים: רשימת "דרך" בבית שמש, שכאמור זכתה בשני מושבים במועצה, הביעה תמיכה פומבית במועמד דגל התורה לתפקיד ראש הרשות, שמואל גרינברג, לקראת הסיבוב השני, ואף הצטרפה לקואליציה שהקים לאחר הבחירות. כך, רשימת "תושבים שווים" באלעד הביעה תמיכה ברורה במועמד ש"ס לתפקיד ראש הרשות, יהודה בוטבול, והצטרפה לקואליציה שלו לאחר הבחירות. גם רשימות עצמאיות שלא עברו את אחוז החסימה בביתר עילית ובאלעד הביעו תמיכה במועמדי ש"ס לתפקיד ראש הרשות. שיתוף הפעולה הבולט ביותר היה בקריית יערים שבה, כאמור, הוקמה רשימה משותפת לנציגים עצמאיים ולמפלגה ממסדית (ש"ס), ולאחר הבחירות אילצה הרשימה הזאת את ראש הרשות לחתום על הסכם קואליציוני המעניק לנציגיה השפעה ניכרת. נראה כי הרשימה העצמאית הבולטת שהמשיכה לפעול נגד הממסד גם בבחירות 2024 היא רשימת הליכוד של יעקב וידר ובני ברק, שלא תמכה באחד המועמדים לתפקיד ראש הרשות אלא הציבה מועמד משלה, וגם לאחר הבחירות המשיכה לפעול באופוזיציה.

הסיבה לשינוי זה ביחסים שבין הממסד לרשימות העצמאיות היא ככל הנראה הפיצולים והתחרותיות בין הקבוצות הממסדיות החרדיות בבחירות 2024. כפי שהוצג לעיל בעניין הפלג הירושלמי, כאשר המפלגות הממסדיות מתחרות זו בזו הבחירות נעשות תחרותיות יותר, ולכן יש חשיבות גבוהה לכל קול. במצב כזה למועמדים ממסדיים לתפקיד ראש הרשות יש צורך גדול יותר בגיוס התמיכה של

הרשימות העצמאיות. נראה שגם המאבק שהתגלע בבחירות בין ש"ס לבין דגל התורה ברשויות רבות הוא שאפשר את שיתוף הפעולה בין ש"ס לבין הנציגים העצמאיים בקריית יערים נגד המועמד הממסדי של דגל התורה.

בשולי הדברים אעיר כי ברשויות שבהן הציבור החרדי הוא מיעוט קטן מתמודדות לעיתים רשימות הפונות לציבור חרדי, דתי ומסורתי בכלל, מתוך הדגשת ערכים של יהדות ומסורת, וללא זיקה לאחת המפלגות הארציות. חלק מהמתמודדים ברשימות מסוג זה מגדירים את עצמם חרדים וזוכים לתמיכה מרבנים מקומיים. להבדיל מרשימות עצמאיות ברשויות החרדיות ובריכוזים חרדיים הפועלות מתוך התנגדות לממסד החרדי (שהרי הן מתמודדות מולו), רשימות כלל-דתיות אינן לעומתיות בדרך כלל לממסד החרדי. דוגמאות בולטות לרשימות מסוג זה בבחירות 2024 הן "מסורת בראשות שרון חוילי" (פרדסיה); "אהבת ישראל בראשות יוסי ביטון" (נתניה); "זהות יהודית" (חדרה); "מסורת של עשייה בראשות יעקב קורצקי" (רמת השרון); ו"יהדות של כולנו" (אזור).

השוואה בין הישגי החרדים בבחירות המקומיות להישגיהם בבחירות הארציות

השוואה בין הישגי המפלגות בבחירות המקומיות להישגיהן בבחירות הארציות יכולה לשפוך אור על מאפיינים נוספים בדפוסי ההצבעה למפלגות החרדיות. הבחירות הארציות הסמוכות ביותר לבחירות המקומיות האחרונות נערכו בנובמבר 2022. הבחירות המקומיות נערכו בפברואר 2024, אך כזכור הן היו אמורות להיערך באוקטובר 2023 ונדחו בשל המלחמה, ולכן פנקס הבוחרים התאים לאוקטובר 2023. כך שלמעשה, מבחינת בעלי זכות הבחירה, אפשר להצביע על פער של שנה בין שתי מערכות הבחירות. נראה שזאת תקופה קצרה מבחינת השפעתו של הגידול הדמוגרפי על מספר המצביעים. פער עקרוני נוסף בין הבחירות הארציות למקומיות, שעליו עמדנו בתחילת מחקר זה, הוא בשיעורי ההצבעה – בבחירות המקומיות השיעורים נמוכים יותר. תופעה זו בולטת מאוד בחברה היהודית הלא־חרדית, אך נצפתה גם ברשויות החרדיות (79.1% בבחירות הארציות לעומת 74.9% בבחירות המקומיות).

כאמור, בזירה הארצית מתמודדות אגודות ישראל ודגל התורה יחד במפלגת יהדות התורה, ואילו מפלגת ש"ס מתנהלת בזירה הארצית באופן עצמאי. בבחירות הארציות של נובמבר 2022 קיבלה מפלגת ש"ס 392,964 קולות, ומפלגת יהדות התורה – 280,194 קולות. עם זאת, כדי להשוות את הנתונים לבחירות המקומיות יש להתחשב בכמה מגבלות שיש בבחירות המקומיות: ראשית, מפלגות ארציות אינן יכולות להתמודד בבחירות המקומיות במועצות האזוריות. שנית, יש עיריות ומועצות מקומיות שבהן ש"ס ויהדות התורה לא הריצו רשימות בבחירות המקומיות בשל מיעוט מצביעים פוטנציאליים, אף שתושביהן יכולים, כמובן, להצביע למפלגות האלה בבחירות הארציות. שלישית, יש גם כמה רשויות שלא נערכו בהן בחירות מקומיות בפברואר 2024. בשל כך, נראה שיש להשוות את הישגי המפלגות האלה בבחירות הארציות להישגי ש"ס ויהדות התורה בבחירות המקומיות רק ברשויות שבהן הן התמודדו גם בבחירות המקומיות.

מניתוח הישגי ש"ס בבחירות הארציות ב־2022 ברשויות שבהן היא התמודדה גם בבחירות המקומיות 2024 עולה כי היא קיבלה 325,052 קולות. ניתוח מקביל של יהדות התורה מלמד כי היא קיבלה 246,980 קולות. לעומת זאת,

לעיל הראינו שבבחירות המקומיות ב־2024 קיבלה מפלגת ש"ס 295,681 קולות בקירוב, ואילו אגודת ישראל ודגל התורה קיבלו במשותף 295,715 קולות בקירוב (זהו אינו מספר מדויק מכיוון שברשימות שבהן הייתה התמודדות משותפת חילקתי את הקולות בין מפלגות). עם זאת, אי אפשר לערוך השוואה מדויקת מכיוון שבבחירות הארציות אי אפשר לשייך את המעטפות הכפולות ליישוב המגורים של המצביעים. בבחירות 2022 הצביעו ליהדות התורה 17,144 מצביעים במעטפות הכפולות (6% מסך הקולות שלה) ולש"ס – 31,378 מצביעים (8% מסך הקולות של המפלגה).

על כל פנים, מההשוואה בין הבחירות הארציות לבחירות המקומיות ברשויות שבהן התמודדו מפלגות אלו עולה שמפלגת יהדות התורה קיבלה בבחירות המקומיות כ־50,000 קולות יותר מבבחירות הארציות. לעומת זאת, מפלגת ש"ס קיבלה בבחירות המקומיות 30,000 קולות פחות מבבחירות הארציות. במחקר קודם ערכתי השוואה דומה בין הבחירות המקומיות שנערכו באוקטובר 2018 לבחירות הארציות שנערכו במרץ 2019, ומצאתי שהן יהדות התורה והן ש"ס קיבלו 20,000 קולות יותר בבחירות המקומיות (פינקלשטיין, 2024). נראה כי הסיבה העיקרית לשינוי המגמה במפלגת ש"ס היא הגידול המשמעותי של מפלגה זו בבחירות הארציות של 2022, שבהן היא קיבלה 11 מנדטים. בארבע מערכות הבחירות הקודמות, בשנים 2019–2021, זכתה ש"ס ב־8–9 מנדטים ומספר הקולות שקיבלה היה נמוך יותר ונע בין 258,000 בבחירות באפריל 2019 (הבחירות הסמוכות לבחירות המקומיות 2018) ל־350,000 בבחירות 2020.

כך או כך, מספר הקולות הגבוה של המפלגות החרדיות בבחירות המקומיות בכלל, ושל יהדות התורה בפרט, מפתיע על רקע שיעורי ההצבעה הנמוכים יותר, אף של הציבור החרדי, בבחירות האלה ביחס לבחירות הארציות. זאת ועוד, הראיתי לעיל שבבחירות המקומיות ניתנו עשרות אלפי קולות של חרדים לרשימות שאינן משויכות לאחת משלוש המפלגות החרדיות: רשימות עצמאיות, רשימות קהילתיות ורשימות של הפלג הירושלמי. ניתן לשער שלפחות חלק מהמצביעים לרשימות האלה מצביעים בזירה הארצית למפלגות החרדיות.³⁰

30 רבני הפלג הירושלמי מחרימים רשמית את הבחירות לכנסת, אך עלו טענות שבבחירות הארציות ב־2022 רבים ממצביעי הפלג הצביעו לש"ס. ראו, למשל, ברייטקופף, 2022.

כדי להבין כיצד מצליחות המפלגות החרדיות לשמור, ואף להגדיל, את מספר המצביעים שלהן בבחירות המקומיות, אציג להלן, בלוח 8 ובלוח 9, השוואה בין הישגי המפלגות החרדיות בבחירות המקומיות ובבחירות הארציות ברמת הרשות המקומית. על בסיס ניתוח הלוחות אבקש להציע שני הסברים: הראשון הוא הצלחתן של המפלגות החרדיות בכלל, ושל דגל התורה וש"ס בפרט, בבחירות המקומיות, לפנות לקהל מצביעים שאינו חרדי דווקא ברשויות שיש בהן רוב חילוני מובהק. ההסבר השני הוא המאבקים הפנימיים בתוך הסיעות המרכיבות את יהדות התורה, המביאים למיצוי גבוה של הצבעה למפלגות חרדיות ברשויות שבהן ההתמודדות מפוצלת.

כדי להשוות בקלות בין הבחירות הארציות לבחירות המקומיות בחרתי לבדוק את הנתונים רק ברשויות שבהן התמודדו המפלגות החרדיות התמודדות עצמאית, ללא שיתוף פעולה עם מפלגות ארציות אחרות (לעניין זה רשימה משותפת של דגל התורה ואגודת ישראל אינה נחשבת שיתוף פעולה). כך, נמצאו 57 רשויות שבהן התמודדה ש"ס בבחירות המקומיות בנפרד ו־32 רשויות שבהן התמודדו רשימות של יהדות התורה בנפרד (בחלקן הייתה יותר מרשימה אחת של המפלגה). בשני הלוחות בחלק העליון מופיעות הרשויות שמספר הקולות של המפלגה בבחירות המקומיות בהן היה גבוה בפער הגדול ביותר מהבחירות הארציות, ובחלק התחתון הרשויות ה"פוכות", כלומר אלו שבהן בבחירות הארציות קיבלה המפלגה מספר קולות גבוה יותר מבבחירות המקומיות.

לוח 8

הצבעה למפלגת ש"ס בבחירות המקומיות 2024
בהשוואה לבחירות הארציות 2022

בחירות ארציות 2022				בחירות מקומיות 2024			
פער הקולות	שיעור הצבעה לש"ס ברשות	קולות לש"ס	קולות כשרים	שיעור הצבעה לש"ס ברשות	קולות לש"ס	קולות כשרים	
4,668	9%	11,932	133,437	16%	16,600	106,026	פתח תקווה
2,833	9%	3,279	35,388	19%	6,112	32,427	לוד
1,812	5%	712	14,208	21%	2,524	12,012	כפר יונה
1,310	7%	886	12,704	21%	2,196	10,300	גני תקווה
1,213	17%	2,366	13,973	28%	3,579	12,702	מגדל העמק
1,067	9%	2,265	25,237	13%	3,332	25,581	עכו
1,018	6%	786	14,051	16%	1,804	11,561	מבשרת ציון
1,017	11%	3,217	28,426	19%	4,234	21,812	יבנה
809	6%	659	11,962	14%	1,468	10,250	קדימה- צורן
807	6%	1,183	20,276	12%	1,990	16,572	קריית ים
806	7%	2,349	33,244	12%	3,155	27,348	נהרייה

בחירות ארציות 2022				בחירות מקומיות 2024			
פער הקולות	שיעור הצבעה לש"ס ברשות	קולות לש"ס	קולות כשרים	שיעור הצבעה לש"ס ברשות	קולות לש"ס	קולות כשרים	
759	23%	619	2,703	52%	1,378	2,666	קריית יערים
672	7%	1,488	22,189	10%	2,160	21,308	אילת
672	10%	1,516	15,010	15%	2,188	14,244	טירת כרמל
578	4%	959	25,851	8%	1,537	20,438	נס ציונה
569	4%	766	17,966	9%	1,335	14,268	יהוד- מינוסון
524	11%	1,160	10,879	17%	1,684	10,100	אור עקיבא
461	5%	1,096	22,142	8%	1,557	18,678	פרדס חנה- כרכור
367	9%	1,669	19,602	11%	2,036	18,321	מעלה אדומים
330	6%	702	12,112	10%	1,032	10,362	נשר
278	47%	2,770	5,837	49%	3,048	6,193	רכסים
276	10%	3,140	31,349	14%	3,416	23,924	קריית אתא
251	4%	538	12,711	7%	789	11,903	יוקנעם עילית

		בחירות ארציות 2022		בחירות מקומיות 2024			
פער הקולות	שיעור הצבעה לש"ס ברשות	קולות לש"ס	קולות כשרים	שיעור הצבעה לש"ס ברשות	קולות לש"ס	קולות כשרים	
188	14%	4,898	36,235	16%	5,086	31,105	רמלה
148	42%	803	1,932	44%	951	2,168	עמנואל
97	15%	293	2,002	20%	390	1,985	אליכין
60	10%	6,129	62,761	13%	6,189	48,143	בת ים
55	12%	821	6,823	16%	876	5,509	אזור
50	10%	337	3,515	11%	387	3,442	בני עי"ש
10	23%	3,765	16,284	25%	3,775	14,883	אופקים
-107	7%	866	12,783	8%	759	9,673	גן יבנה
-179	12%	2,156	18,471	12%	1,977	17,000	דימונה
-180	4%	2,050	58,166	4%	1,870	45,502	הרצליה
-227	17%	2,031	12,271	16%	1,804	11,397	חריש
-366	25%	2,459	9,663	24%	2,093	8,734	גבעת זאב
-382	4%	2,003	56,903	3%	1,621	46,641	כפר סבא
-399	3%	4,425	139,764	4%	4,026	114,303	חיפה
-401	20%	2,472	12,591	18%	2,071	11,696	קריית מלאכי

בחירות ארציות 2022				בחירות מקומיות 2024			
פער הקולות	שיעור הצבעה לש"ס ברשות	קולות לש"ס	קולות כשרים	שיעור הצבעה לש"ס ברשות	קולות לש"ס	קולות כשרים	
-406	20%	5,277	26,655	18%	4,871	27,747	מודיעין עילית
-432	3%	829	27,275	2%	397	23,575	רמת השרון
-771	21%	3,093	14,469	15%	2,322	15,536	צפת
-973	4%	11,442	265,796	5%	10,469	194,626	תל אביב-יפו
-1,228	11%	10,719	101,811	13%	9,491	73,932	חולון
-1,283	5%	6,936	139,546	6%	5,653	98,603	ראשון לציון
-1,310	4%	3,631	90,342	3%	2,321	66,419	רמת גן
-1,464	8%	6,082	76,404	7%	4,618	64,769	רחובות
-1,579	19%	3,780	19,892	14%	2,201	16,118	אור יהודה
-1,657	16%	18,254	116,294	16%	16,597	106,065	אשדוד
-1,678	9%	8,993	100,204	10%	7,315	70,319	באר שבע
-1,828	22%	11,076	51,275	16%	9,248	57,387	בית שמש
-1,983	31%	7,303	23,688	22%	5,320	24,382	ביתר עילית
-2,309	50%	9,743	19,637	34%	7,434	21,616	אלעד

בחירות ארציות 2022				בחירות מקומיות 2024			
פער הקולות	שיעור הצבעה לש"ס ברשות	קולות לש"ס	קולות כשרים	שיעור הצבעה לש"ס ברשות	קולות לש"ס	קולות כשרים	
-2,323	20%	4,597	22,546	11%	2,274	20,978	טבריה
-2,552	12%	8,649	73,602	10%	6,097	59,736	אשקלון
-2,927	12%	13,767	113,043	13%	10,840	82,970	נתניה
-4,044	30%	26,461	87,692	26%	22,417	87,450	בני ברק
-6,614	18%	48,470	264,700	18%	41,856	229,521	ירושלים

הערה: נתוני הבחירות הארציות אינם כוללים את המצביעים במעטפות כפולות. מקור: עיבודי המחבר לנתוני ועדת הבחירות המרכזית ומשרד הפנים.

לוח 9

הצבעה למפלגת יהדות התורה בבחירות המקומיות 2024 בהשוואה לבחירות הארציות 2022

בחירות ארציות 2022				בחירות מקומיות 2024			
פער הקולות	שיעור הצבעה ליהדות התורה	קולות ליהדות התורה	קולות כשרים	שיעור הצבעה ליהדות התורה	קולות ליהדות התורה	קולות כשרים	
5,478	1%	1,448	100,204	10%	6,926	70,319	באר שבע
4,658	13%	15,637	116,294	19%	20,295	106,065	אשדוד
4,200	39%	19,871	51,275	42%	24,071	57,387	בית שמש

בחירות ארציות 2022				בחירות מקומיות 2024			
פער הקולות	שיעור הצבעה ליהדות התורה	קולות ליהדות התורה	קולות כשרים	שיעור הצבעה ליהדות התורה	קולות ליהדות התורה	קולות כשרים	
4,170	9%	1,932	22,546	29%	6,102	20,978	טבריה
3,535	24%	63,008	264,700	29%	66,543	229,521	ירושלים
2,941	4%	2,778	76,404	9%	5,719	64,769	רחובות
2,820	59%	14,081	23,688	69%	16,901	24,382	ביתר עילית
2,407	4%	5,258	139,764	7%	7,665	114,303	חיפה
2,008	1%	849	101,811	4%	2,857	73,932	חולון
1,503	35%	6,862	19,637	39%	8,365	21,616	אלעד
1,042	1%	465	58,166	3%	1,507	45,502	הרצליה
850	1%	99	12,783	10%	949	9,673	גן יבנה
816	15%	2,445	16,284	22%	3,261	14,883	אופקים
733	0%	28	8,483	10%	761	7,495	מזכרת בתיה
676	2%	607	31,349	5%	1,283	23,924	קריית אתא
659	16%	2,255	14,469	19%	2,914	15,536	צפת
596	6%	1,696	28,802	9%	2,292	26,318	עפולה
573	3%	3,163	113,043	5%	3,736	82,970	נתניה
484	3%	520	18,471	6%	1,004	17,000	דימונה

		בחירות ארציות 2022		בחירות מקומיות 2024			
פער הקולות	שיעור הצבעה ליהדות התורה	קולות ליהדות התורה	קולות כשרים	שיעור הצבעה ליהדות התורה	קולות ליהדות התורה	קולות כשרים	
481	31%	3,796	12,319	32%	4,277	13,394	ערד
380	41%	2,412	5,837	45%	2,792	6,193	רכסים
373	1%	104	9,716	6%	477	7,631	קריית טבעון
286	20%	1,917	9,663	25%	2,203	8,734	גבעת זאב
263	1%	258	19,602	3%	521	18,321	מעלה אדומים
172	4%	442	12,271	5%	614	11,397	חריש
109	2%	701	37,984	3%	810	31,966	ראש העין
105	1%	60	6,823	3%	165	5,509	אזור
-458	65%	1,746	2,703	48%	1,288	2,666	קריית יערים
-632	34%	662	1,932	1%	30	2,168	עמנואל
-786	78%	20,662	26,655	72%	19,876	27,747	מודיעין עילית
-1,050	60%	52,431	87,692	59%	51,381	87,450	בני ברק
-1,069	4%	5,900	133,437	5%	4,831	106,026	פתח תקווה

הערה: נחוני הבחירות הארציות אינם כוללים את המצביעים במעטפות כפולות.
 מקור: עיבודי המחבר לנחוני ועדת הבחירות המרכזית ומשרד הפנים.

ראשית, בהשוואה לבחירות הארציות, ההצלחה של המפלגות החרדיות בבחירות המקומיות גדולה יותר ברשויות שבהן אין שיעור גבוה של חרדים. בכמה רשויות אפשר לראות שהמפלגות החרדיות הצליחו להכפיל, ואף לשלש, את כוחן ביחס לבחירות הארציות. למשל, בבאר שבע, במזכרת בתיה ובגן יבנה קיבלה יהדות התורה 10% מהקולות בבחירות המקומיות, לעומת 1% או פחות בבחירות הארציות. גם בחולון, בהרצליה, בקריית טבעון, במעלה אדומים ובאזור קיבלה המפלגה 1% מהקולות בבחירות הארציות, ואילו בבחירות המקומיות – בין 3% ל-6% מהקולות. מרבית הרשויות הנזכרות הן רשויות שהתמודדה בהן רשימה של דגל התורה שלא כונתה בשם הרשמי של המפלגה אלא בשם יהודי-כללי המדגיש ערכים של יהדות ומסורת. כפי שניתן לראות בלוחות, הפערים אינם רק בשיעור הקולות אלא גם במספרם, ולכן אי אפשר לייחס אותם לשיעור הצבעה נמוך בקרב הציבור הלא-חרדי ברשויות אלו. גם במפלגת ש"ס אפשר לזהות רשויות שבהן בבחירות הארציות המפלגה זכתה בשיעורי הצבעה ספורים, ואילו בבחירות המקומיות זכתה רשימת ש"ס המקומית להצלחה גבוהה בהרבה: מבשרת ציון (6% לעומת 16%), קדימה צורן (6% לעומת 14%) ועוד. ברשויות ספורות, דוגמת כפר יונה וגני תקווה, ההצלחה הגדולה של ש"ס בבחירות המקומיות נבעה ככל הנראה מהתמודדות בשיתוף עם ציבור דתי-לאומי מקומי, אף שמבחינה רשמית היה מדובר במפלגה שיש לה זיקה לש"ס בלבד.

נראה שמכיוון שבמרבית הרשויות האלה הציבור שומר המסורת הוא מיעוט, מצביעים דתיים ומסורתיים חוששים לשמירת הצביון היהודי במרחב העירוני, ולכן מצביעים בשיעור גבוה יותר למפלגות החרדיות, שלא כמו בבחירות הארציות, שבהן הם אינם מצביעים למפלגות האלה.³¹ העובדה שבחלק מהרשויות הנזכרות התמודדו המפלגות החרדיות בלי להדגיש את הזיקה למפלגה הארצית ובאמצעות חבירה למנהיגים מקומיים בולטים, מקלה על דפוס ההתנהלות הייחודי הזה.

31 על רקע ממצאים אלו ראוי להעיר כי ייתכן שהממצאים שהוצגו לעיל בדבר שיעור הצבעה נמוך מעט יותר ברשויות החרדיות בבחירות המקומיות בהשוואה לבחירות לכנסת משקפים מאפייני ייחודי של אזורים שבהם הזהות החרדית של הרשות המקומית מובטחת, ולכן הציבור מרגיש פחות צורך לצאת להצביע, ואילו באזורים שבהם החרדים הם קבוצת מיעוט, ייתכן שהציבור החרדי רואה חשיבות גבוהה יותר בהצבעה בבחירות. על ביסוס נתונים הזמינים קשה לבחון טענה זאת.

שנית, ברשויות החרדיות וברשויות שיש בהן שיעור גבוה של חרדים, במקרים רבים ההישגים של המפלגות החרדיות בבחירות המקומיות נמוכים מבחירות הארציות. תופעה זו בולטת במיוחד בש"ס, אך אפשר לזהות אותה גם ביהדות התורה. החרדיים הבולטים הם מספר הקולות הגבוה יותר שקיבלה יהדות התורה בבחירות המקומיות בבית שמש, באשדוד ובירושלים. המשותף לאשדוד ולבית שמש הוא שהן שתי הרשויות היחידות שבהן הפיצול בבחירות 2024 בתוך אגודת ישראל הביא להתמודדות של שתי רשימות מטעם אגודת ישראל באותה הרשות. נראה שהפיצול הפנימי באגודת ישראל הגביר את המוטיבציה של המצביעים לצאת ולהצביע, ובכך הביא למקסימום את כוחה של יהדות התורה במקום. כך, נראה כי כאשר הסיעות בתוך יהדות התורה, ובמיוחד בתוך אגודת ישראל, מתחרות זו בזו הן מצליחות יותר להניע את קהל המצביעים שלהן לתמוך בהן בקלפי. יתרה מזו, גם ברשויות שבהן התמודדו דגל התורה ואגודת ישראל בנפרד בשל המאבק ביניהן, כמו בירושלים, אפשר לזהות לעיתים שמספר הקולות המצרפי שלהן גבוה יותר ממספר הקולות של יהדות התורה בבחירות הארציות.³² אם כן, התרבות הפיצולים בתוך יהדות התורה בבחירות המקומיות 2024 יכולה להסביר מדוע הפער בין הישגי המפלגה בבחירות המקומיות להישגי המפלגה בבחירות הארציות היה גבוה יותר בהשוואה בין הבחירות המקומיות 2024 לבחירות ארציות 2022 מאשר בהשוואה בין הבחירות המקומיות 2018 לבחירות הארציות 2019.

ממצא זה יכול לסייע להסביר את ההבדל שהוצג לעיל בין יהדות התורה לש"ס. הפיצול לתתי-מפלגות וסיעות ביהדות התורה ברשויות חרדיות וברשויות שיש בהן חרדים רבים מביא לכך שבסך הכול היא מצליחה להגיע להישגים גבוהים יותר בבחירות המקומיות לעומת הישגיה בבחירות הארציות. ש"ס, לעומת זאת, אינה מתפצלת לתתי-סיעות, ולכן בבחירות המקומיות היא אינה יכולה לגייס את מרכיב המאבק הפנימי לשם עידוד ההצבעה.

ממצא כללי נוסף הבולט מהלוחות הוא שבמרבית הרשויות המפלגות החרדיות מקבלות שיעור גבוה יותר של קולות בבחירות המקומיות לעומת הבחירות

32 עם זאת, בבני ברק התמודדו בפעם הראשונה זה עשרות שונים אגודת ישראל ודגל התורה ברשימות נפרדות, אך שם לא נצפתה תופעה זו.

הארציות, אפילו ברשויות שבהן המפלגות החרדיות אינן מקבלות מספר גבוה יותר של קולות מבבחירות הארציות. כדי לבחון ממצא זה לעומק, בלוח 10 מוצג שיעור הקולות שקיבלו הרשימות החרדיות בכל אחת מהרשויות בבחירות המקומיות בהשוואה לשיעור הקולות שקיבלו בבחירות הארציות. תחת הכותרת "רשימות חרדיות" נכללות בלוח גם רשימות חרדיות שאינן קשורות למפלגות החרדיות, כמו רשימות בני תורה, רשימות עצמאיות ורשימות קהילתיות. בלוח מוצגות רק רשימות שהיה אפשר לראות בהן בבירור רשימות שפונות לציבור החרדי בלבד, ולכן לא מוצגות בו רשימות משולבות לציבור החרדי ולציבור הדתי-לאומי. אם כך, הלוח מציג רק רשויות שהתמודדו בהן רשימות חרדיות, וכן רק רשויות שהרשימות החרדיות בהן התמודדו בנפרד מרשימות לא־חרדיות (ב־15 רשויות התמודדו רשימות שהן איחוד של רשימות חרדיות ולא־חרדיות ולכן הן אינן מופיעות בלוח).

לוח 10

שיעור ההצבעה לרשימות/מפלגות חרדיות בבחירות המקומיות 2024 בהשוואה לבחירות הארציות 2022, רשויות שבהן רשימות חרדיות התמודדו ללא שיתוף מפלגות אחרות

יחס שיעורי ההצבעה	בחירות ארציות 2022	בחירות מקומיות 2024	
3.23	3.1%	10.2%	מזכרת בתיה
3.20	2.0%	6.3%	קריית טבעון
2.53	6.2%	15.6%	מבשרת ציון
2.50	5.7%	14.3%	קדימה-צורן
2.34	7.5%	17.7%	גן יבנה
1.94	10.4%	20.3%	באר שבע
1.92	4.9%	9.4%	יהוד-מונוסון

יחס שיעורי ההצבעה	בחירות ארציות 2022	בחירות מקומיות 2024	
1.90	14.5%	27.5%	דימונה
1.88	6.4%	12.0%	קריית ים
1.79	4.2%	7.5%	נס ציונה
1.72	11.6%	19.9%	רחובות
1.72	4.3%	7.4%	הרצליה
1.64	12.0%	19.6%	קריית אתא
1.61	6.2%	10.0%	נשר
1.58	12.3%	19.4%	יבנה
1.55	7.4%	11.5%	נהריה
1.53	24.9%	38.1%	קריית מלאכי
1.53	18.5%	28.2%	מגדל העמק
1.53	5.5%	8.3%	פרדס חנה- כרכור
1.51	13.4%	20.2%	פתח תקווה
1.48	10.4%	15.4%	טירת כרמל
1.47	11.4%	16.7%	חולון
1.47	6.9%	10.2%	חיפה
1.46	12.9%	18.9%	אזור
1.46	13.9%	20.3%	רמלה
1.44	11.6%	16.7%	אור עקיבא

יחס שיעורי ההצבעה	בחירות ארציות 2022	בחירות מקומיות 2024	
1.42	9.8%	14.0%	מעלה אדומים
1.41	9.2%	13.0%	עכו
1.38	29.0%	39.9%	טבריה
1.38	7.4%	10.1%	אילת
1.35	5.0%	6.8%	מודיעין- מכבים-רעות
1.33	9.9%	13.2%	חדרה
1.32	75.8%	100.0%	עמנואל
1.28	6.1%	7.8%	רעננה
1.25	37.0%	46.2%	צפת
1.24	38.1%	47.3%	אופקים
1.23	5.4%	6.6%	יוקנעם עילית
1.23	15.3%	18.8%	לוד
1.21	42.1%	51.0%	ירושלים
1.21	16.3%	19.6%	אליכין
1.19	29.1%	34.8%	אשדוד
1.17	15.0%	17.6%	נתניה
1.14	87.5%	100.0%	קריית יערים
1.11	60.4%	67.3%	בית שמש

יחס שיעורי ההצבעה	בחירות ארציות 2022	בחירות מקומיות 2024	
1.11	90.0%	100.0%	בני ברק
1.11	90.3%	100.0%	ביחר עילית
1.10	84.6%	92.9%	אלעד
1.09	45.3%	49.2%	גבעת זאב
1.06	88.8%	94.3%	רכסים
1.05	20.2%	21.2%	חריש
1.05	10.8%	11.2%	בני עיי"ש
1.03	97.3%	100.0%	מודיעין עילית
0.98	32.5%	31.9%	ערד
0.90	19.0%	17.1%	ירוחם
0.90	25.8%	23.1%	בית שאן
0.87	4.0%	3.5%	כפר סבא
0.75	24.1%	18.0%	קריית גת
0.72	32.5%	23.4%	חצור הגלילית
0.69	19.7%	13.7%	אור יהודה
0.37	4.6%	1.7%	רמת השרון

מקור: עיבודי המחבר לנתוני ועדת הבחירות המרכזית ומשרד הפנים.
 הערה: נתוני הבחירות הארציות אינם כוללים את המצביעים במעטפות כפולות.

מהלוח עולה כי כמעט בכל הרשויות שיעור הקולות שקיבלו הרשימות החרדיות בבחירות המקומיות היה גבוה מהשיעור שקיבלו המפלגות החרדיות בבחירות הארציות. מתוך 60 רשויות שבהן התמודדו רשימות חרדיות עצמאיות בבחירות המקומיות 2024 רק בשמונה רשויות (13%) היה שיעור הקולות של המפלגות החרדיות בבחירות הארציות גבוה יותר.

נראה שלממצא זה שני הסברים עיקריים. ראשית, שיעור ההצבעה של החרדים בבחירות המקומיות גבוה בהרבה משיעור ההצבעה של האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית, ואילו בבחירות הארציות ההבדלים בשיעורי ההצבעה נמוכים יותר. כך, בבחירות המקומיות הרשימות החרדיות מצליחות להגיע להישגים טובים יותר. שנית, כפי שהראיתי לעיל, בבחירות המקומיות המפלגות החרדיות מצליחות לפנות לקהל רחב יותר מבבחירות הארציות, במיוחד דגל התורה וש"ס. לשני ההסברים האלה יש להוסיף גם שני הסברים הנוגעים לרשויות החרדיות ולרשויות שיש בהן שיעור גבוה של תושבים חרדים: בבחירות המקומיות מתמודדות גם רשימות של הפלג הירושלמי, מחד גיסא, ורשימות חרדיות עצמאיות, מאידך גיסא. מצביעי הפלג הירושלמי כמעט שאינם מצביעים בבחירות הארציות, וייתכן שחלק ממצביעי הרשימות העצמאיות מצביעים בבחירות הארציות למפלגות שאינן חרדיות. הסבר נוסף הוא היבט טכני: העובדה שנתוני הבחירות הארציות אינם כוללים את המעטפות הכפולות (אם כי יש לזכור ששיעור המצביעים החרדים במעטפות כפולות אינו גבוה).

ייצוג נשים ברשימות חרדיות מקומיות

כידוע, על פי תפיסת העולם המקובלת בעולם החרדי, הזירה הפוליטית מיועדת לגברים בלבד. כך, בתגובה לעתירה שהוגשה נגד המפלגות יהדות התורה וש"ס על שהן אינן משלבות ברשימותיהן לבחירות לכנסת מועמדות נשים, השיבו המפלגות ליו"ר ועדת הבחירות כי "המפלגות פועלות, וזאת על פי ההלכה, בהפרדה ברורה בין גברים לנשים מטעמי צניעות. לגברים אצל המשיבה תפקיד אחד, ולנשים תפקיד אחר. אין בחלוקת תפקידים זאת כדי הדרת נשים, כדי הפליית נשים, או כדי לטעון כי נשים פחותות מגברים" (יהב, 2012).

גם בבחירות לרשויות המקומיות אפשר לומר שרשימות־בת של יהדות התורה וש"ס אינן משלבות נשים, אפילו במקומות לא ריאליים. ועם זאת, בבחירות 2024 נרשם מקרה חריג, וברשימת־בת של מפלגת דגל התורה בקריית אתא, רשימת "עשיה מנצחת בראשות אלקנה ויסנשטרן", הוצבה במקום ה־13 (מתוך 14 מועמדים) אישה ושמה חנה פלדמן. ככל הנראה מדובר באירוע שולי, שהמערכת לא נתנה עליו את דעתה, ולכן קשה לראות בו תקדים מכונן. כך או כך, הרשימה זכתה במנדט אחד בלבד, והמועמדת הנזכרת לא נבחרה לחברת מועצה. במקרים שבהם סיעות־בת של יהדות התורה וש"ס מתמודדות ברשימה משולבת עם סיעת־בת של מפלגה אחרת (מפלגה דתית־לאומית או הליכוד) או עם סיעה מקומית עצמאית שאינה חרדית, הן יכולות להסכים להתמודד ברשימה משותפת עם נשים, אף שגם מקרים אלו ספורים ומעטים: ב־2024 היו שש מועמדות נשים ששולבו ברשימות משותפות עם סיעות חרדיות, אך אף אחת מהן לא נכנסה למועצה, ואפילו לא הייתה קרובה לכך.

גם הרשימות החרדיות העצמאיות המתמודדות ברשויות חרדיות או ברשויות שיש בהן שיעור גבוה של תושבים חרדים אינן נוהגות לשלב נשים ברשימה, אפילו במקומות לא ריאליים, למרות הנטייה המודרנית יותר של חלק מהרשימות האלה. גם רשימות עצמאיות שהזכרו לעיל, כמו "דרך" בבית שמש ו"תושבים שווים" באלעד, לא שילבו נשים.³³ מבין הרשימות העצמאיות שזכו במנדטים

33 כך גם נהגה בעבר מפלגת טוב שייצגה חרדים מודרניים בזירה המקומית. ראו פינקלשטיין, 2022, עמ' 82.

בבחירות 2024 הרשימה היחידה שהיו בה נשים מועמדות היא רשימתו של יעקב ויזר (הליכוד) בבני ברק, אך גם הן הוצבו במקומות לא ריאליים (מקום 4 ומקום 8). רשימה עצמאית חרדית נוספת ששילבה נשים בבחירות 2024 היא רשימת "אחדות ירושלים" שהתמודדה בירושלים ובראשה עמדו אבישי כהן ומלכה גרינבלט. הרשימה קיבלה 1,742 קולות, כלומר, הייתה רחוקה מלזכות במושב במועצה.

ועם זאת, נשים חרדיות מתמודדות לעיתים ברשימות שאינן חרדיות, כלומר רשימות הפונות לכלל הציבור ולא רק לציבור החרדי. תנועת "נבחרות", הפועלת למען שילוב נשים חרדיות בפוליטיקה ובציבוריות החרדית, הצביעה על 14 נשים חרדיות ששולבו ברשימות בבחירות המקומיות 2024. מרבית הנשים האלה רחוקות מהזרם המרכזי של החברה החרדית, ומלבד מלכה גרינבלט שהוזכרה לעיל, אף אחת מהן לא התמודדה ברשימה שזוהתה כרשימה חרדית. מתוך 14 הנשים האלה, שתיים נבחרו לחברות מועצה: הלן מזוז מרשימת "באמונה הסיעה הדתית המאוחדת" ברעננה, ותמר זוסמן מרשימתה של עליזה בלוך בבית שמש (נכנסה למועצה בעקבות התפטרותה של בלוך לאחר הבחירות).

לאחר הבחירות: השתתפות הרשימות החרדיות בקואליציה

כדי לנהל את הרשות התנהלות שוטפת, לאחר הבחירות נוהגים ראשי הרשויות הנבחרים להקים קואליציה המבוססת על רוב של חברי מועצת הרשות המקומית. משרד הפנים אינו אוסף מידע על התפלגות הרשימות ברשויות בין הקואליציה לאופוזיציה, ולכן במחקר שערכתי עם אילה גולדברג בנושא זה,³⁴ פנינו לכל הרשויות המקומיות בבקשות חופש מידע, ומרשויות שלא התקבל מהן מידע רשמי השלמנו את המידע בבירורים פרטניים, בעיקר מול חברי מועצה. המידע נאסף במהלך המחצית השנייה של שנת 2024, כלומר, למעלה מארבעה חודשים לאחר שנערכו הבחירות.

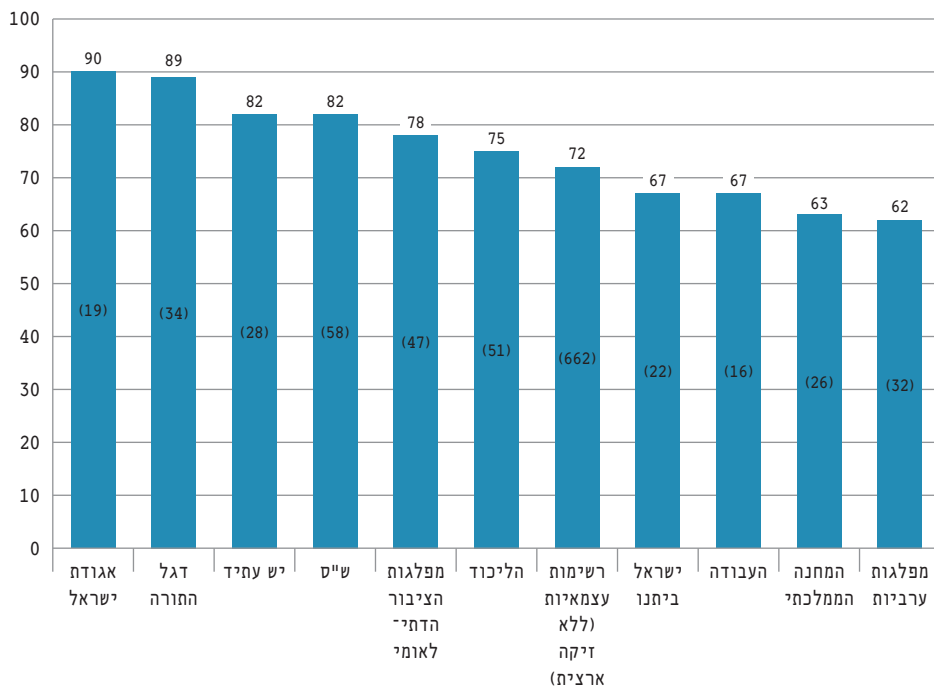
תרשים 6 מציג נתונים על שיעור הרשימות החברות בקואליציה ומספרן, לפי הזיקה של הרשימות למפלגות הארציות.

אגודת ישראל ודגל התורה הן המפלגות שהרשימות שיש להן זיקה אליהן נוטות להיות בשיעור הגבוה ביותר בקואליציה ברשויות המקומיות: 90% ו-89% בהתאמה. שתי המפלגות הבאות אחריהן הן ש"ס ויש עתיד, ש-82% מהרשימות שיש להן זיקה למפלגות האלה חברות בקואליציה. בשאר המפלגות הארציות שיעור ההשתתפות של הרשימות הקשורות אליהן בקואליציה נע בין 60% ל-80%, ובניתוח של הרשימות העצמאיות, שהן למעשה מרבית הרשימות המתמודדות בבחירות המקומיות, 72% חברות בקואליציה.

34 המחקר עתיד להתפרסם בקרוב בספר על הבחירות המקומיות. לממצאים ראשוניים מתוכו, ראו חרות־סובר, 2024.

תרשים 6

**שיעור הרשימות החברות בקואליציה,
לפי זיקה למפלגה ארצית, אוגוסט-דצמבר 2024 (ב-%)**

הערה: המספרים בסוגריים מציגים את מספר הרשימות החברות בקואליציה שיש להן זיקה למפלגה ארצית כלשהי. בניחות זה מספר הרשימות כולל גם פיצולים שחלו ברשימות לאחר הבחירות, ולכן רשימה שהתפצלה יכולה להיחשב כשתי רשימות לעניין הניתוח.

מקור: עיבודי המחבר למידע שהתקבל מהרשויות המקומיות במענה לבקשות חופש מידע.

השיעור הגבוה של רשימות שיש להן זיקה למפלגות החרדיות החברות בקואליציה בשלטון המקומי משקף את התפיסה הפוליטית המקובלת של המפלגות החרדיות בזירה הארצית. בהיותן מיעוט הפועל בעיקר לקידום האינטרסים של

המגזר שהוא מייצג, למפלגות החרדיות יש פחות עניין להיות באופוזיציה, והן עושות זאת בדרך כלל רק בלית ברירה. על כך יש להוסיף שבזירה המקומית האופוזיציה מתאימה בעיקר למועמדים המבקשים להציב אלטרנטיבה עקרונית לראש הרשות, מתוך שאיפה להחליף אותו, אך לרשימות סקטוריאליות יש פחות צורך בכך, ולכן הן מתמקדות בעבודה עם ראש הרשות הנבחר. כך, ניתן לראות שגם מרבית הרשימות שיש להן זיקה למפלגה סקטוריאלית אחרת – מפלגת הציונות הדתית – חברות בקואליציה.

על רקע ריבוי הפיצולים והתחרות בחברה החרדית בבחירות 2024 מעניין במיוחד לבחון את החלוקה בין קואליציה לאופוזיציה ברשויות החרדיות ובבית שמש. מניתוח הנתונים עולה שאף שבכל הרשויות האלה היו מתיחויות גבוהות בין הזרמים המרכזיים בחברה החרדית במהלך הבחירות, רק באלעד ובביתר עילית נותרו רשימות חרדיות ממסדיות באופוזיציה (באלעד – דגל התורה ומחצית מרשימת אגודת ישראל; בביתר עילית – ש"ס). לעומת זאת, בבני ברק, בבית שמש, במודיעין עילית, ברכסים, בקריית יערים ובעמנואל כל הרשימות החרדיות הממסדיות חברות בקואליציה. ממצא זה תואם במידה רבה לממצא שעליו עמדתי בספרי על הרשויות החרדיות, שבכל המקרים בעבר שבהם לא הצליחו המפלגות החרדיות להגיע להסכמות מראש, ולכן התנהלו בחירות סוערות על תפקיד ראש הרשות, לאחר הבחירות היו כל הרשימות הממסדיות שותפות בקואליציה (פינקלשטיין, 2022).

ביטוי נוסף לעוצמתן הפוליטית של המפלגות החרדיות בזירה המקומית הוא היקף המינוי של נציגיהם לתפקידי סגנות. מכיוון שהציבור החרדי הוא קבוצת מיעוט מובהקת יש מעט מאוד ראשי רשויות מטעם המפלגות החרדיות, ומלבד הרשויות החרדיות ובית שמש (שיש בה רוב חרדי), בבחירות 2024 נבחר ראש רשות מטעם מפלגה חרדית רק בצפת (יוסי קקון, ש"ס). לעומת זאת, נציגי המפלגות החרדיות מתמנים במקרים רבות לתפקידי סגן ראש הרשות, כמפורט להלן.

במשא ומתן הקואליציוני מועצת הרשות בוחרת מבין חבריה כמה סגנים לראש הרשות, או שהיא מאשרת את הסגנים שראש הרשות בחר. בכל רשות יש מכסה חוקית של סגנים, לפי מספר התושבים המתגוררים בה, וכן מכסה קטנה יותר של מספר הסגנים שיכולים לקבל שכר. הסגנים מצטרפים לפורום "הנהלת

הרשות" ואחרים לסייע לראש הרשות בניהול השוטף של הרשות. החוק אף מאפשר לראש הרשות להאציל מסמכיותיו לסגניו, ובהנחיות משרד הפנים אף נקבע כי סגן ראש רשות יהיה רשאי לקבל שכר אך ורק אם הואצלו לו סמכויות (ברסלריגון, 2010, עמ' 481-482). אף שאין חובה למנות סגני ראש רשות, מרבית הרשויות נוהגות לעשות זאת, ואף להגיע למקסימום המכסה שנקבעה להן. מלבד הסמכויות המואצלות לחלק מהסגנים, עצם קבלת תפקיד הסגן, ובעיקר תפקיד הסגן בשכר, המאפשר לחבר המועצה לעבוד בתפקידו ברשות, משקפים את מידת הכוח שיש לרשימות השונות במועצות הרשויות המקומיות.

בניתוח שערכתי עם אילה גולדברג מיפנו את תמונת המצב ביחס לסגני ראשי רשויות בישראל כשנה לאחר הבחירות המקומיות של 2024, לרבות הזהות המפלגתית של הסגנים. בניתוח שייכנו כל סגן למפלגה אחת, גם אם הוא התמודד ברשימה שיש לה זיקה ליותר ממפלגה ארצית אחת. בניתוח זה נמצא שבישראל יש 491 סגני ראש רשות, 273 מהם סגנים בשכר. מכיוון שבמועצות האזוריות ההתמודדות היא יישובית, ומכיוון שהמפלגות החרדיות אינן פועלות ברשויות הערביות אכלול בניתוח כאן רק עיריות ומועצות מקומיות יהודיות. מבין 301 סגני ראש רשות ברשויות אלו 64 הם מטעם רשימות חרדיות (21%), ומתוך 172 סגנים בשכר 48 הם מטעם רשימות חרדיות (27%). כאשר מנתחים רק את סגני ראשי הרשויות שיש להם זיקה למפלגה ארצית, כלומר בלי סגנים המשויכים לרשימות עצמאיות, עולה כי 36% מהסגנים ו-40% מהסגנים בשכר הם מטעם שלוש המפלגות החרדיות הארציות. ממצא זה משקף את הדומיננטיות של המפלגות החרדיות בשלטון המקומי, בעיקר ביחס למפלגות הארציות האחרות. למעשה, יש עוד שלושה סגני ראש רשות (מהם שניים בשכר) המכהנים מטעם רשימות משותפות של הציונות הדתית ומפלגה חרדית, שאף שהם אינם סגנים המשויכים לאחת המפלגות החרדיות, למעשה הם מייצגים גם אותן, לפחות חלקית.

בלוח הבא מוצגים מספר הסגנים מטעם הרשימות החרדיות לפי שלוש המפלגות החרדיות, וכן מוצגים הסגנים מטעם רשימות עצמאיות המשויכות לחסידות חב"ד.

 לוח 11

סגני ראשי רשויות מטעם מפלגות חרדיות, לאחר בחירות 2024

ש"ס	דגל התורה	אגודת ישראל	רשימות עצמאיות של חב"ד	סך הכול
36	15	10	3	64
27	11	8	1	47

סגני ראש רשות

מהם: סגנים בשכר

מקור: עיבודי המחבר למידע שהתקבל ממשרד הפנים ומידע שנאסף מאתרי הרשויות המקומיות.

מפלגת ש"ס היא הדומיננטית ביותר מבין המפלגות החרדיות (ולמעשה גם הלא־חרדיות) במינוי סגני ראש רשות: מכהנים מטעמה 36 סגנים, מהם 27 סגנים בשכר. ליהדות התורה יש 25 סגנים, ולדגל התורה, שכאמור חזקה יותר בזירה המקומית מאגודת ישראל, יש יותר סגנים וסגנים בשכר מלאגודת ישראל.

סיכום, מסקנות ומבט לעתיד

במחקר זה ביקשתי לבחון את פעילותם של נציגי החברה החרדית בבחירות המקומיות שהתקיימו בפברואר 2024, ובתוך כך לבחון את דפוסי ההתמודדות והייצוג שלהם ואת כוחם הפוליטי בזירה המקומית. לסיכום הדברים אבקש להתמקד בשלוש מגמות מרכזיות העולות מהמחקר ולדון בקצרה במשמעויותיהן.

(1) הדומיננטיות של החרדים במועצות הרשויות המקומיות. הרשימות החרדיות, ובמיוחד הרשימות הקשורות למפלגות החרדיות, בולטות מאוד במועצות הרשויות המקומיות. לאורך השנים התעצם כוחן של המפלגות החרדיות בשלטון המקומי, ובבחירות 2024 היו יהדות התורה וש"ס שתי המפלגות הארציות שקיבלו את מספר הקולות הגבוה ביותר (כ־295,000 כל אחת), ומבחינת מספר המנדטים, ש"ס היא המפלגה החזקה ביותר (177 מנדטים ברחבי הארץ). המפלגות החרדיות, ובעיקר יהדות התורה, מצליחות בבחירות המקומיות יותר מבבחירות הארציות, וכמעט בכל הרשויות שבהן התמודדו רשימות חרדיות שיעור הקולות שהן קיבלו היה גבוה יותר משקיבלו המפלגות החרדיות בבחירות הארציות.

למצא זה הצגתי שני הסברים עיקריים: הראשון, שיעור ההצבעה של החרדים בבחירות המקומיות גבוה בהרבה משיעור ההצבעה של האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית, ואילו בבחירות הארציות ההבדלים בשיעורי ההצבעה קטנים יותר. השני, בבחירות המקומיות המפלגות החרדיות, ובמיוחד דגל התורה וש"ס, מצליחות לפנות לקהל רחב יותר מבבחירות הארציות – בעיקר ברשויות מעורבות שבהן הציבור שומר המסורת הוא מיעוט. ככל הנראה, מצביעים דתיים ומסורתיים חוששים לשמירת הצביון היהודי במרחב העירוני, ולכן פונים בשיעור גבוה יותר להצביע למפלגות החרדיות, שלא כמו בבחירות הארציות, שבהן הם אינם מצביעים למפלגות החרדיות.

המחקר הראה גם כי הדומיננטיות של הרשימות החרדיות במועצות הרשויות המקומיות מתבטאת בשיעור גבוה מאוד של השתלבות של רשימות אלו בקואליציות העירוניות ובמינוי של רבים מנציגיהן לתפקידי סגן ראש רשות, ובפרט סגנים בשכר. כך הן מתרגמות את ההצלחה שלהן בבחירות להישגים בזירה המקומית.

(2) **פיצולים פנימיים בממסד החרדי ועלייה בתחרותיות.** המאפיין הבולט ביותר בבחירות של השלטון המקומי ב־2024 בחברה החרדית היה ריבוי הפיצולים במפלגות הממסדיות החרדיות, שהביא גם לעלייה ניכרת במידת התחרותיות של הבחירות. בבחירות 2024 במרבית הרשויות החרדיות וברשויות שיש בהן שיעור גבוה של תושבים חרדים, התמודדו מועמדים ממסדיים חרדים זה מול זה על תפקיד ראש הרשות, בניגוד לבחירות קודמות שבהן התאחד הממסד החרדי כמעט תמיד סביב מועמדים מוסכמים. לפיכך היו פערי הקולות בין המועמדים ברשויות החרדיות בבחירות 2024 נמוכים מאוד בהשוואה למערכות בחירות קודמות. נוסף על כך, נמצא כי לאורך השנים ניכרת עלייה הדרגתית במספר הרשויות שבהן מתחרות ביניהן רשימות של דגל התורה ואגודת ישראל, ובבחירות 2024 אף נוספו לכך לעיתים רשימות מפוצלות לפלגים השונים של אגודת ישראל. כלומר, תופעת העלייה בפיצולים הפנימיים בממסד החרדי באה לידי ביטוי גם ברשימות. במקרים ספורים פיצולים בתוך הממסד נוצרו גם בשל מתח בין הממסד הארצי של מפלגה חרדית – ש"ס או דגל התורה – לבין רבנים מקומיים.

ברמה העקרונית, השאלה המתבקשת היא עד כמה מגמות הפיצול והתחרותיות שהתגלעו בבחירות 2024 בממסד החרדי מלמדות על תהליכי עומק של פיצול בין הזרמים והקבוצות בתוך החברה החרדית. אני סבור שיש להיזהר מלהפריז במשמעותן של המגמות האלה. בתקופת הבחירות היו שטענו כי מגמות הפיצול הן עמוקות ותהיה להן השפעה על ההתנהלות לאחר הבחירות, הן ברובד הארצי הן ברובד המקומי, אך דומני שיותר משנה אחרי הבחירות אפשר לומר שהדברים רחוקים מלהתממש. בזירה הארצית קשה להבחין בשינוי מהותי בהתנהלות המפלגות החרדיות ובהשפעות ניכרות של הפיצולים ביניהן ובתוכן. בנוגע לזירה המקומית, הראיתי במחקר שכמעט בכל הרשויות שבהן ניטשו מאבקים עזים בין הקבוצות החרדיות, לאחר הבחירות הן הצליחו להגיע להסכמות ביניהן ולשתף פעולה בקואליציה, תופעה הקרובה ללמד שההשפעה הישירה של הפיצולים על ההתנהלות ברשויות – מוגבלת.

ועם זאת, אני סבור גם שלא נכון לראות בתהליכים שהתרחשו בבחירות 2024 אירוע שולי הקשור למאבק נקודתי באלעד ובבית שמש, שרק בשל "אפקט הדומינו" יצר אדוות שהשפיעו על הבחירות בכלל הרשויות החרדיות. דומני כי התרבות הפיצולים ועליית התחרותיות בחברה החרדית הן, לפחות בחלקן, תוצאה כמעט מתבקשת של הגידול הדמוגרפי של החברה החרדית. בבית שמש,

למשל, כל עוד היו החרדים מיעוט או כמחצית מבעלי זכות הבחירה, כמעט שלא הייתה להם ברירה אלא להתאחד ולפעול כגוש אחד בבחירות לתפקיד ראש הרשות, וכך גם נעשה בבחירות 2024 במרבית הרשויות שבהן החרדים הם מיעוט. לעומת זאת, כאשר רוב ברור של בעלי זכות הבחירה בבית שמש הם חרדים, קשה יותר להגיע להסכמות בתוך החברה החרדית עצמה. כמו כן, ככל שעובר הזמן, הגידול הדמוגרפי מאפשר ליותר תתי־זרמים וקבוצות בתוך החברה החרדית לבוא לידי ביטוי, ואף להקים לעיתים רשימות נפרדות. לנוכח זאת אפשר גם לשער שבעתיד הלא־רחוק, כאשר החברה החרדית תהיה גדולה מספיק כדי שלא יהיה חשש שאחת מהן לא תעבור את אחוז החסימה, יתמודדו דגל התורה ואגודת ישראל במפלגות נפרדות גם בבחירות לכנסת.

(3) רשימות בלא זיקה למפלגות החרדיות הממסדיות. המחקר ניתח בהרחבה את התופעה של רשימות חרדיות שאין להן זיקה למפלגות החרדיות ארציות, והתמקד בעיקר בשני סוגים של רשימות: רשימות של הפלג הירושלמי (בני תורה), הבנויות במודל ממסדי דומה לזה של המפלגות החרדיות, אך פועלות ללא קשר למפלגה ארצית רשמית; ורשימות חרדיות עצמאיות הפועלות ללא זיקה ממסדית, רבנית או על־רשותית, ובכך מאתגרות את הממסד החרדי מלמטה. בנוגע לפלג הירושלמי נמצא כי למרות הגידול הדמוגרפי של האוכלוסייה החרדית בין קדנציה לקדנציה, בבחירות 2024 חלה ירידה של כמה אלפי קולות בכוחן של הרשימות שלו, אף כי הם הצליחו להיכנס למועצה בארבע רשויות: ירושלים, בני ברק, מודיעין עילית וביתר עילית. במקרה זה עלתה ההשערה שהפיצול הפנימי בפלג הירושלמי גרם לירידה זו בכוחו. באשר לרשימות עצמאיות, חלה עלייה קלה בכוחן בהשוואה לבחירות 2018, ורשימות מסוג זה הצליחו להיכנס למועצה בארבע רשויות בבני ברק, בבית שמש, באלעד ובקריית יערים.

מגמה משותפת הן לרשימות בני תורה והן לרשימות העצמאיות היא העלייה בהיקף שיתופי הפעולה עם המפלגות הממסדיות ומועמדיהן לתפקיד ראש הרשות, בניגוד לעבר שבו רשימות אלו נחשבו בדרך כלל לא לגיטימיות בשל היותן לא ממסדיות. מגמה זו באה לידי ביטוי הן בתמיכה באחד המועמדים הממסדיים לתפקיד ראש הרשות בעת הבחירות, והן בשיתוף פעולה לאחר הבחירות, שיכול להתבטא אפילו בחבירה לקואליציה. מגמה זו של שיתוף פעולה של המפלגות הממסדיות עם הפלג הירושלמי ועם הרשימות העצמאיות מוסברת על רקע הפיצולים הפנימיים בתוך הממסד החרדי, שחיזקו את חשיבותן של הרשימות הקטנות יותר.

רשימת המקורות

- אילן, שחר (28 בפברואר, 2024). החילונים היו עסוקים במלחמה, והמפלגות החרדיות לקחו את הבחירות. כלכליסט.
- אתר רשויות. (28 בפברואר, 2024). רביבו מסתער על הקדנציה השלישית עם הכהונה הארוכה ביותר בהיסטוריה של לוד: "נמשיך להוביל את המהפכה".
- ברייתקופף, חנני (7 בנובמבר, 2022). הסוקר שלמה פילבר חושף: חלקים מ"הפלג הירושלמי" כן יצאו להצביע. כיכר השבת.
- ברייתקופף, חנני (27 בספטמבר, 2023). הפילוג ירד מהפרק: אנשי הגר"צ פרידמן הסירו את הרשימות בב"ב ומודיעין עילית. כיכר השבת.
- ברטלר-גונן, רותם (2010). "בית-הנבחרים המקומי": מאזן הכוחות בין ראש רשות, חברי מועצה והפקידות המקומית לאור הבחירה הישירה והצעת חוק העיריות החדש (עמ' 476-503). בתוך אברהם בריכטה, ערן ויגודה-גדות וגיא פדה (עורכים), עיר ומדינה בישראל: שלטון מקומי לקראת העשור השביעי. כרמל ואוניברסיטת חיפה.
- גדלוביץ', אבי (27 בספטמבר, 2024). דרמה ב"פלג": הגר"צ פרידמן הורה להסיר את המפלגה - ויתמוך ברשימת הזרם המרכזי. בחדרי חרדים.
- גרין, יוני (22 באפריל, 2024). חסיד ופרוש: האיש שמייצג את הפורשים מחסידות גור פותח הכל. חרדי10.
- יהב, תלם (18 בדצמבר, 2012). ש"ס ויהדות התורה: אין לנו נשים כי "תפקידן אחר". ynet.
- חרותי-טובר, טלי (2 במרץ, 2024). אין אלטרנטיבה: באחת מכל ארבע רשויות מקומיות יש אפס חברי אופוזיציה. דה-מרקר.
- מלאך, גלעד (2025). האם הגידול בכוחה של יהדות התורה תואם את גידול האוכלוסייה החרדית?. בתוך גדעון רהט, נעם גדרון ומיכל שמיר

(עורכים), הבחירות בישראל 2022 (עמ' 371-405). המכון הישראלי לדמוקרטיה.

פינקלשטיין, אריאל (2022). **חרדים לעירם: פוליטיקה ומינהל ברשויות החרדיות המקומיות החרדיות**. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

פינקלשטיין, אריאל (2024א). **החרדים בבחירות לרשויות המקומיות: סקירת נתונים**. אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.

פינקלשטיין, אריאל (2024ב). **הציבור הדתי-לאומי בבחירות המקומיות**. אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.

פינקלשטיין, אריאל, הימן, אסף, ונועם, יחיאל (2024). **רשימות הבת - כוחן של המפלגות הארציות בשלטון המקומי: סקירת נתונים**. אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.

פרלשטיין, אברמי (2023, 22 בספטמבר). **פתח תקווה סוערת: הנציג של "דגל" במקום הראשון פרש מהרשימה**. בחדרי חרדים.

פריד, שילה (2024, 21 ביולי). **בעד לימודי ליבה, לא מתנגד לגיוס: הרב מנתיבות שמאגר את ש"ס**. ynet.

רבינוביץ, אהרן (2024א, 29 בפברואר). **רוב הציבור שקוע בענייני המלחמה, ומועמדי החרדים ניצחו בבחירות בערים מעורבות**. הארץ.

רבינוביץ, אהרן (2024ב, 16 באפריל). **חבר אופוזיציה בבני ברק הוקלט מודה בדיל עם ראש העיר: "אני סגור עם חנוך"**. הארץ.

רגב, איתן ומילצקי, יהודית (2024). **דוח מצב החברה החרדית 2024**. המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית.

שרון, חזקי (2023, 3 באוגוסט). **טלטלה בש"ס: רבנים בכירים נגד החלטת מועצת חכמי התורה**. כיכר השבת.

ד"ר אריאל פינקלשטיין הוא חוקר בתוכנית "חרדים בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה וראש פרויקט שלטון מקומי במכון.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

מסת"ב:
978-965-519-488-3